



**TURUN
YLIOPISTO**

Ääneen lukeminen ja äänikirjat varhaiskasvatuksessa

Kandidaatintutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Varhaiskasvatuksen opintosuunta

Venla Haikonen
6.5.2024
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

Venla Haikonen

Äänikirjat ja ääneen lukeminen varhaiskasvatuksessa.

Kandidaatin tutkielma.

Varhaiskasvatuksen koulutus.

Kasvatustieteiden tiedekunta.

Toukokuu 2024.

sivumäärä: 26

Äänikirjat ovat yleistyneet nopeasti ja niiden käyttäminen on lisääntynyt myös varhaiskasvatuksen kentällä. PISA-tulosten lasku ja lasten lukutaidon heikentyminen ovat yhteydessä haasteisiin varhaislapsuudessa lapsille rikkaan kielellisen ympäristön tukemisessa. On tutkittu vain vähän, onko äänikirjojen kuuntelemisella todettu olevan samoja hyötyjä lapsen lukuinnon ja kehityksen kannalta kuin kirjojen lukemisella. Tutkimus käsittelee äänikirjojen ja ääneen lukemisen eroja varhaiskasvatuksen kentällä käsitellen molempien lukumuotojen yleisyyttä, käyttötilanteita sekä varhaiskasvattajien tuntemuksia lukemismuotojen käyttämisen helppoudesta ja haasteista. Tutkimus on toteutettu empiirisenä haastattelututkimuksena. Tutkimukseen vastanneet varhaiskasvattajat ovat Helsingin ja Turun päiväkodeista. Varhaiskasvattajien haastattelu toteutettiin alkuvuonna 2024 ja haastatteluun vastasi kahdeksan varhaiskasvattajaa. Tutkimuksessa saatujen tuloksien perusteella ääneen lukemista käytetään yleisemmin varhaiskasvatuksen kentällä kuin äänikirjojen kuuntelemista. Varhaiskasvatuksessa äänikirjoja käytetään etenkin lepohetkellä, mutta ääneen lukemista myös muissa päivän lukuilanteissa. Tutkimuksesta saaduista tuloksista saa tietoa eri lukumuotojen käytöstä varhaiskasvatuksen kentällä. Lapsille ääneen lukeminen on yhteydessä lapsen tulevaan lukuintoon ja monipuolisesti lapsen kehitykseen. Äänikirjojen kuuntelemisessa on samoja hyötyjä molempien luku- ja kuuntelu-tilanteiden samalla tukien keskittyneen kuuntelemisen taitoa.

Avainsanat: varhaiskasvatus, ääneen lukeminen, äänikirja, lukuinto, fyysinen kirja, rikas kielellinen ympäristö

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Tutkielman teoreettinen viitekehys	6
2.1	Varhaiskasvatus, päiväkoti ja varhaiskasvatuksen opettaja	6
2.2	Kirjallisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa	6
2.3	Varhaiskasvatusikäiselle lapselle ääneen lukeminen	9
2.3.1	Ääneen lukemisen merkitys lapsen tulevaan lukuintoon	9
2.3.2	Lukuinnon vähentyminen	10
2.3.3	Rikas kielellinen ympäristö ja sen saavuttaminen	11
2.3.4	Lukuinnon ylläpitäminen	13
2.4	Äänikirjat ja niiden käyttäminen varhaiskasvatusikäisille lapsille	14
2.4.1	Äänikirjat ja niiden yleistyminen	14
2.4.2	Äänikirjojen kuunteleminen ja fyysisten kirjojen lukeminen	15
2.4.3	Äänikirjojen käyttäminen varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatusikäisille lapsille	16
3	Tutkimuksen toteutus	18
3.1	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys	18
3.2	Tutkimusaineisto	18
3.3	Tutkimusmenetelmä	19
3.4	Tutkimuksen luotettavuus	19
4	Tutkielman tulokset	21
4.1	Kuinka paljon kirjojen ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista tapahtuu varhaiskasvatuksessa?	21
4.2	Missä tilanteissa kirjojen ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista varhaiskasvatuksessa tapahtuu?	21
4.3	Kokevatko varhaiskasvattajat haasteita kirjojen ääneen lukemisessa tai äänikirjojen käyttämisessä varhaiskasvatuksen arjessa?	22
5	Pohdinta	24
	Lähteet	27

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa tarkastelen varhaiskasvatuksessa oleville lapsille tapahtuvaa ääneen lukemista sekä äänikirjojen kuuntelemista. Valitsin tarkastelukulmaksi varhaiskasvatuksen opettajan näkökulman, sillä opiskelen yliopistossa varhaiskasvatuksen tutkinto-ohjelmassa valmistuen varhaiskasvatuksen opettajaksi. Tutkimuksessani käsittelen lapselle ääneen lukemisen sekä äänikirjojen kuuntelemisen eroja varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkin molempien muotojen yleisyyttä ja tilanteita, joissa äänikirjoja ja ääneen kirjojen lukemista käytetään, sekä varhaiskasvattajien mielipiteitä käyttämisen sujuvuudesta.

Seuraavaksi kerron luetun kirjallisuuden pohjalta aiheesta sekä asioista, jotka vaikuttivat aiheen päättämiseen. Äänikirjat ovat yleistyneet viime vuosina paljon kaiken ikäisten keskuudessa. Opetussuunnitelman mukaan äänikirjat tukevat laaja-alaista osaamista uutena keskittyneen kuuntelemisen avulla tapahtuvana lukumuotona. (Opetushallitus & Uudet lukutaidot) Suomea on myös puhuttanut keskustelu alentuneista PISA-tuloksista ja lasten sekä nuorten lukutaidon vähentymisestä, joka on myös tuonut esiin lasten ja nuorten lukuinnon heikentymisen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa raportissa vuoden 2022 PISA-tuloksista (Ahonen, ym., 2023) kerrotaan nuorten lukemisen kiinnostuksen olevan yhteydessä kaikkiin PISA-tuloksiin eli nuorten osaamiseen kaikilla arviointialueilla.

Suomen PISA-tuloksien laskun myötä Suomessa on alettu puhumaan esimerkiksi vanhempien sosioekonomisen aseman ja lapsen kirjallisen ympäristön vaikutuksesta lukuintoon ja lukutaitoon. Sosioekonomisella asemalla tarkoitetaan muun muassa henkilön ammattiasemasta ja pääasiallisesta toiminnasta muodostunutta asemaa yhteiskunnassa. Sosioekonomista asemaa arvioidessa katsotaan esimerkiksi sitä, onko henkilö töissä vai työtön. (Tilastokeskus) Yläasteella opettajana työskentelevä Saarijärvi kertoo Suomen Kuvalehden haastattelussa monien hänen opettamiensa nuoren tulevan kodeista, joissa huoltajat eivät lue lapsilleen. Käy myös ilmi, että lapsi, jolle ei ole luettu ääneen, jää yleensä paljon jälkeen oppimisessa verrattuna lapseen, jolle ääneen lukemista tapahtuu. (Lanas Cavada, 2023)

Kaikki lapset eivät kasva monipuolisen kirjallisuuden ympäröimänä, eikä heille lueta ääneen kotona. Tällöin he eivät saa huoltajiltaan mallia kirjojen lukemiseen. (Lukukeskus Ry) Tämän takia minua on jo pitkään kiinnostanut se, paljonko varhaiskasvatuksen kentällä lapset saavat mallia kirjojen lukemiseen ja lukemisen arvostamiseen. Myös äänikirjojen yleistyminen on tapahtunut nopeasti niin aikuisten, nuorten kuin myös lasten käytössä (Opetushallitus & Uudet lukutaidot). Tutkielmani aihe on ajankohtainen, sillä äänikirjoja ja ääneen lukemista tutkimalla pohdin myös, voiko jatkuvasti lisääntynyt teknologia vähentää tavallisen kirjallisuuden eli fyysisten kirjojen varhaiskasvatuksessa käyttämistä. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan äänikirjojen käyttämisen tarkastelu antaa arvokasta tietoa äänikirjojen roolista ja asemasta fyysisten kirjojen ääneen lukemiseen verrattuna. Näiden pohdintojen ympärille muotoutuivat myös tutkimuskysymykseni.

Tutkimustietoa äänikirjojen käyttämisestä ja lapselle ääneen lukemisen eroista on vähän. Löysin kuitenkin jonkun verran tutkimustietoa näitä vertailevista tutkimuksista, minkä lisäksi käyn läpi niin äänikirjojen kuin myös ääneen lukemisen hyötyjä ja mahdollisia haittoja erilaisiin kirjallisiin lähteisiin viitaten. Äänikirjoista löytyi paljon tietoa varsinkin englanniksi. Löytämäni tieto äänikirjoista koski äänikirjojen yleistymistä, käyttäjäkuntaa, sekä fyysisen kirjan lukemisen ja äänikirjojen kuuntelemisen eroja. Vaikka varhaiskasvatuksen alueella on vähän tutkimustuloksia äänikirjojen käytöstä, niiden hyödyistä

perheiden lasten kanssa ja kouluympäristössä on löydetty tuloksia. Esimerkiksi suomalaisessa Lukuklaani-tutkimuksessa (Lukuklaani-tutkimus 2017–2019) selvisi, että 43 % alakoulun opettajista käyttää äänikirjoja osana luokassa tapahtuvia lukemisen tapoja. Teoriaosiossa avaan tutkielmani kannalta keskeisimpiä käsitteitä, joita ovat: varhaiskasvatus, rikas kielellinen ympäristö, ääneen lukeminen, äänikirjat, sekä lukuinto. Tarkastelen kaikkia käsitteitä sekä yleisesti että varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

2 Tutkielman teoreettinen viitekehys

2.1 Varhaiskasvatus, päiväkoti ja varhaiskasvatuksen opettaja

Varhaiskasvatuslain (2018/540 § 2) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen oppimisen edellytysten tukeminen, elinikäisen oppimisen edistäminen sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteuttaminen. Varhaiskasvatus tukee huoltajien ensisijaista lapsen kasvatusvastuuta huolehtien osaltaan lasten hyvinvoinnista. Toteutus tapahtuu yhteistyössä huoltajien kanssa ja huoltajien mielipiteitä kuunnellen. Varhaiskasvatuslaki turvaa varhaiskasvatuksessa olevan lapsen oikeuden tavoitteellisen sekä suunnitelmallisen kasvatuksen, hoidon ja opetuksen saamisen. (Opetushallitus 2022)

Yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuoto on päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus. Muita toimintatapoja on esimerkiksi perhepäivähoidossa toimiva varhaiskasvatus. Päiväkodeissa toimitaan eri kokoisissa lapsiryhmissä, joita muodostaessa otetaan huomioon eri asioita kuten ikä ja tuen tarve. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä täytyy ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitys, ja sen täytyy olla oppimista edistävä, turvallinen ja terveellinen. Toimitiloissa ja välineissä on otettava esteettömyys huomioon ja lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. (Opetushallitus, 2022)

Varhaiskasvatuksen opettajalla on kokonaisvastuu lapsiryhmän pedagogisesta toiminnan suunnittelemisesta, arvioimisesta ja kehittamisestä. Varhaiskasvatuksen opettaja kuitenkin suunnittelee toimintaa myös yhdessä muun henkilöstön, kuten erityisopettajien, sosionomien sekä lastenhoitajien kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista. (Opetushallitus, 2022) Varhaiskasvatuksen opettaja tukee, sekä edistää lasten kasvua, oppimista ja kehittymistä. Varhaiskasvatuksen opettajalla on laaja kasvatuksen, varhaisen kehityksen ja varhaispedagogiikan asiantuntemus. (OAJ, 2024).

2.2 Kirjallisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa

Yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on lapsen kielen ja puheen kehityksen tukeminen yhdessä huoltajien kanssa (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.117). Tämän takia yksi tärkeimmistä tehtävistä on mahdollistaa eri taustoista tulevien lasten yhdenvertaiset mahdollisuudet elämässä ja oppimisessa. Lukeminen ja kirjallisuus varhaiskasvatuksessa on ehdottoman tärkeää siitä syystä, että kaikille lapsille ei lueta riittävästi kotona. (Silvennoinen, 2024) Päiväkodissa tulisikin olla esillä kaikkia lastenkirjallisuuden lajeja, joihin lapset pääsevät tutustumaan ja jotka kehittävät lapsen kielellistä tietoisuutta (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.117). Monipuolinen lastenkirjallisuuteen tutustuminen sekä tarinoiden kertominen liittyy varhaiskasvatuksen arkeen. Lapsen monilukutaitoa tukee varhaiskasvatus, jossa puheen rinnalla käytetään myös visuaalisia, audiovisuaalisia sekä auditiivisiä viestejä. (Opetushallitus, 2022 s.46) Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkintaa ymmärtämistä ja sujuvaa lukemista (Opetushallitus & Uudet lukutaidot). Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022, s. 27) tuodaan esiin, että lasten kanssa voi tutkia kielen rakenteita, kuten yksittäisiä äänneitä tai sanoja. Tutkimuskirjallisuuden mukaan varhaiskasvatuksessa voikin käyttää monenlaisia eri keinoja kirjallisuuskasvatuksen lisäämiseen ja lasten yhdenvertaisen mahdollisuuden tukemiseen oppimisessa.

Tutkimuskirjallisuudessa kerrotaan vanhempien epävarmuuden kirjojen ääneen lukemisessa ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan puutteellisten resurssien olevan yhteydessä siihen, että

kirjallisuuskasvatus varhaiskasvatuksikäisille lapsille ei aina ole riittävää ja lasten kielelliset valmiudet eivät saa tarpeeksi tukea. Huoltajien tieto varhaisesta lukemisesta ja kirjallisuudesta myönteisten kokemusten saamisesta on heikentynyt (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.178). Jotkut vanhemmat kokevat epävarmuutta lapselle ääneen lukemisessa ja kokevat lukemisen ja lukemiseen houkuttelemisen olevan oppilaitoksien kuten päiväkodin tehtävä (Pergar, 2020). Tämän takia varhaiskasvatuksen opettajien koulutukseen pitäisi joidenkin asiantuntijoiden mukaan sisältyä paljon tämänhetkistä enemmän opintokursseja, jotka paneutuvat lukemisen opettamiseen, kielen-, sekä lukemisen teoriaan ja lastenkirjallisuuteen (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.178). Lapsen kielenkehittyminen edellyttää myös sitä, että lapsen huoltajat ja muut aikuiset sisäistävät ja tiedostavat kielenkehittämisen kauaskantoiset seuraukset. Varhaiskasvatuksen opettajat ovat tehneet entistä enemmän havaintoja alle kouluikäisten lasten kielellisten valmiuksien huonontumisesta ja puheviivästymien lisääntymisestä (Heikkilä-Halttunen, 2016 s. 117–118). Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun ammattilaiset ovat ottaneet puheeksi myös sen, kuinka he ovat huomanneet lasten tunteiden tunnistamisen ja tunnetaitojen vaikeuden yleistymisen. Lapsilla on vaikeuksia eläytyä toisten tunteisiin ja vaikeuksia tunnistaa omia tunteitaan. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.49)

Kirjallisuudessa tuli ilmi miten suuria eroja päiväkotien välillä on kirjallisuuskasvatuksen toteutumisessa. Syyt näille eroille liittyvät esimerkiksi resurssien puutteeseen ja suuriin ryhmäkokoisiin. Helsinkiläisille päiväkodeille esitetty kysely osoitti toisissa päiväkodeissa kirjallisuuskasvatuksen olevan vahvaa, kun taas toisissa lukemista ei tapahdu lainkaan (Vilkman, 2016). Myös kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (2020) raportissa otettiin selvää varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kuuluvaan kielelliseen ympäristöön kuuluu se, että jokaisen varhaiskasvatuspäivän tulee sisältää rikasta vuorovaikutusta tukevaa toimintaa kuten kirjojen lukemista ja loruttelua. Vain puolet henkilökunnasta raportoi ryhmässä tapahtuvan kirjojen lukemisen ja kielellä leikkittelyn olevan päivittäistä. (KARVI, 2020)

KARVI-raportin mukaan henkilöstön tuen tarve kielellisesti rikkaan ympäristön luomiseen oli vahvinta alle 3-vuotiaiden lasten kanssa, ja tämän lisäksi kaiken ikäisten lasten ryhmässä haasteena oli suomi toisena kielenä -taitojen yhteensovittamiseen kaikille kielellisesti rikkaaseen ympäristöön (KARVI, 7/2020). Tämän kerrotaan johtuvan monen päiväkodin liian kiireisestä hoitopäivän rytmistä (Vilkman, 2016) sekä ryhmäkokojen suurentumisesta ja erityistukea tarvitsevien lasten lisääntymisestä (Heikkilä-Halttunen, 2016 s. 117–118). Suuret ryhmäkoot ja ryhmämuotoinen kasvatus tuo henkilökunnalle lisää haasteita jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen. Lapsille luettavan kirjan valinta on haastavaa ryhmässä, joissa lasten ikäjakauma on suhteellisen laaja. Kirjan täytyisi sopia esimerkiksi yksivuotiaasta kolmevuotiaalle lapselle tai kolmevuotiaasta viisivuotiaalle lapselle. Laajan ikäjakauman lisäksi myös suomen kieltä äidinkielenään puhuvat lapset voivat olla keskenään kehityksen eri osa-alueissa. Suomen kieltä äidinkielenään puhuvien lasten lisäksi ryhmässä voi olla myös monta toista kieltä äidinkielenään puhuvaa lasta. (Silvennoinen, 2024)

Opettajat, jotka kokevat lukemaan innostamisen haastavana, kertovat esteiksi keskittymiskyvyttömyyden sekä digilaitteet, jotka saavat lukemisen tuntumaan hitaalta ja puuduttavalta (Lukukeskus ry). Haastetta tuo myös se, kuinka paljon lapsella on jo lukuintoa, eli kasvaako hän kotona kirjallisuuden ympäröimänä vai ei (Silvennoinen, 2024). Perheen kielteiset asenteet lukemista kohtaan tulevat myös esiin esteinä lapsen lukuinnon saavuttamiseen (Lukukeskus ry). On myös havaittu, että kodeissa tapahtuva ääneen lukeminen ja iltasadun lukemisritiini on vähentynyt (Heikkilä-Halttunen, 2016 s. 117–118).

Lukukeskuksen ja Vantaan kaupungin yhteiskehittämishankkeen alkukartoituksessa (Luelapselle & Lukupolku) otettiin selvää esi- ja alkuopetuksen opettajien havainnoista ja asenteista lukemaan innostamisesta. Hankkeeseen vastanneista esi- ja alkuopetuksen opetushenkilökunnasta 91 % piti erittäin tärkeänä lasten lukemiseen innostamista. Opettajien parhaat keinot tukea lukemista ovat kirjojen ääneen lukeminen ja niistä keskusteleminen. Näiden lisäksi lukemista tuetaan kirjastoissa vierailemisella, lapsilähtöisyydellä, aikuisen omalla esimerkillä (Lukukeskus ry) sekä monipuolista kirjavalikoimaa esillä pitämällä ja varaamalla lukemiseen aikaa (Luelapselle & Lukupolku).

Koko päiväkotiryhmälle yleisesti joka päivä käytettävä lukutilanne on lepoetki. Varhaiskasvatuksessa käytettävä ääneen lukeminen lepoetkellä ei kuitenkaan pitäisi olla ainoa hetki, jossa ääneen lukemista tapahtuu (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.118). Lukeminen lepoetkellä ei välttämättä ole vuorovaikutteista, sillä lepoetken tarkoitus on saada lapset nukahtamaan tai rentoutumaan. Lepoetkellä lukeva varhaiskasvattaja saattaa myös lukea mahdollisimman unettavalla äänensävyllä, eikä näin ollen eläydy äänensävyllään tekstiin. (Silvennoinen, 2024) Päiväkodeissa ääneen lukemista pitäisi tapahtua lapsiryhmälle enemmän tilanteissa, kun lapset ovat pirteitä ja heränneitä. Ryhmässä lukeminen ei kuitenkaan aina ole paras vaihtoehto. Ryhmässä tapahtuvissa lukuhetkissä lapsi ei saa huomiota kokonaan itselleen, joka on intiimissä lukuhetkessä lapsen kehityksessä tärkeintä. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.118–119)

Ääneen lukeminen lepoetken lisäksi myös muissa varhaiskasvatuspäivän tilanteissa saattaa tarvita jonkun verran harjoitusta ja toistamista. Lasten keskittyminen kasvaa lukuhetkiin pikkuhiljaa, mutta lukemishetken ajankohtaa kannattaa miettiä tarkoin. Kuten aikuiset eivät lapsetkaan ole parhaita keskittymään väsyneinä tai nälkäisinä. (Silvennoinen, 2024) Perinteistä aikuislähtöistä lukuhetkeä pidetään yleensä passiivisena, koska aikuinen puhuu ja lapsi kuuntelee. Lapsilähtöisemmässä lukutuokiossa aikuinen saa tietoonsa lasten erilaisia näkökantoja ja niistä pystytään antoisasti keskustelemaan. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.66) Lasten mielenkiintoa kirjojen lukemisen kuunteluun voi lisätä lapsilähtöisillä muutoksilla. Lukeminen on monelle lapselle kuin leikkiä, joten lukutilanteesta ei kannata tehdä liian vakavan oloista. (Aerila, Ilmanen, Kinossalo)

Kirjallisuudessa tulee ilmi, että lapselle ääneen lukemiseen ja sen onnistumiseen on monenlaisia keinoja. Lastenkirjan voi valita lapselle sopivaksi ja ääneen voi lukea eri tavoin. Ääneen lukemisen painoarvoa lisää se, millä tavoin ääneen luetaan. Ääneen lukiessa ääneen lukeva varhaiskasvattaja pystyy eläytymään lukiessaan siten, että lapsi saa kuulemastaan kirjasta myönteisen kokemuksen. Ääneen lukemiseen eläytyvä aikuinen voi saada hauskaksi ja mielekkääksi myös proosalliset - aivan tavalliset tekstit. Näitä tekstejä on mainokset, uutiset ja tietokirjallisuus. (Laine, 2018) Lapsille kirjoja valitessa voi pohtia löytyykö kirjoja, joista olisi apua ryhmässä olevien lapsien tilanteeseen. Tällaisia lastenkirjoja voi olla esikouluun siirtymistä käsittelevä kirja tai enemmän yksilöä koskeva kirja käsitellen esimerkiksi läheisen kuolemaa tai vanhempien eroa. Saatavilla on myös paljon tunnekasvatusta tukevia kirjoja, jonka lisäksi voi kirjoihin sisältyä materiaalia kirjan lukemisen aikaiseen tai sen jälkeiseen leikkiin. Lapset käsittelevät ja prosessoivat yleensä kirjoissa tapahtuneita asioita leikin kautta. Toimivia keinoja lasten lukemishetkien kiinnostuksen ylläpitämiseen ovat esimerkiksi luetusta keskusteleminen tai kuvien hyödyntäminen. (Silvennoinen, 2024)

2.3 Varhaiskasvatusikäiselle lapselle ääneen lukeminen

2.3.1 Ääneen lukemisen merkitys lapsen tulevaan lukuintoon

Tutkimuskirjallisuudessa kerrotaan, kuinka lapselle ääneen lukeminen vahvistaa lapsen tulevaa lukuintoa ja kirjaan tarttumista. Lapsuudessa syntyneet myönteiset luku- ja kuuntelukokemukset kantavat usein aikuisuuteen asti (Laine, 2018) sekä ehkäisevät samalla lukemisen vähentymistä nuoren saavuttaessa murrosiän (DR. Simone, 2018). Ääneen lukemisen kannattaa olla päivittäinen rutiini, sillä rikkaassa kielellisessä ympäristössä kasvavat lapset osoittavat korkeampaa lukutaidon osaamista jo varhaiskasvatusiässä muihin lapsiin verrattuna (Clark & Hawkins, 2010). Lapsen lukutaitojen kehittyminen alkaa heti syntymästä asti (Pergar, 2020) ja jo 2-vuotiaan lapsen sanamäärästä voidaan jo ennustaa myöhempää koulumenestystä (Tammelin). Tämän lisäksi jo 11 minuutin lukeminen 1–2-vuotiailla vahvistaa myöhempää 8–11-iän lukutaitoa (Tammelin, 2024 ja Skarabela, 2023). Iltasadun kuulevat lapset nukkuvat noin puoli tuntia pidemmät yönet verrattuna lapsiin, joille ei lueta (Lukukeskus ry). PISA-tuloksista on selvinnyt, että ne lapset, joille on luettu ääneen 13-vuotiaiksi asti, ovat saavuttaneet parhaan mahdollisen lukutaidon (Aerila & Kauppinen, 2019). Lukemiseen panostaminen pienille lapsille on tärkeää, sillä lukemisesta voi näin kehittyä lapselle itsenäinen harrastus, joka ilman lukumotivaatiota saattaa jäädä kokonaan pois muiden harrastusten ja tekemisten alta (Aerila & Kauppinen, 2019).

Lapsi oppii lukuhetkillä mm. maailmankatsomusta, sekä rooli- ja käyttäytymismalleja (DR. Simone, 2018). Tämä johtuu siitä, että lapsi pystyy lukuhetkillä eläytymään eri henkilöihin, heidän tunteisiinsa sekä näkemään ja kokemaan tarinan välityksellä asioita, joita ei välttämättä tule koskaan kokemaan (Koppinen ym. 1989). Lapsi, jolle on luettu ääneen pienestä saakka, on sensitiivisempi muiden ihmisten tunteille (Heikkilä-Halttunen, 2016) ja lapselle kehittyy myös suurempi empatiakyky muihin lapsiin verrattuna (DR. Simone, 2018). Verbaalisesti taitava lapsi osaa ilmaista tunteitaan puhumalla ja kertomalla niistä, eikä ajaudu niin helposti ratkomaan ongelmia esimerkiksi väkivallan (Helovu, 2016 s.52) tai äänen korottamisen keinoilla konfliktitilanteissa (Heikkilä-Halttunen 2016). Lapselle ääneen lukeminen ja lapsen kanssa lukuhetkien pitäminen lisää lapsen kärsivällisyyttä. Kärsivällisyys lisääntyy kirjan loppuratkaisun odottamisesta. Lapsen kärsivällisyydellä ja pitkäjännittyneisyydellä on tutkitusti hyötyä myöhemässä elämässä. (Helovu, 2016 s.44).

Empaattisuuden ja kärsivällisyyden lisäksi myös sanavarasto sekä kerronnan taito lisääntyy ja vahvistuu lapsella, jolle luetaan ääneen (Helovu, 2016 s.15). Tutkimusten mukaan se, että lapselle lukee aina samoja tarinoita, kehittää lapsen kieltä ja sanojen osaamista enemmän kuin aina eri tarinoiden lukeminen (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.128). Lapsi, jonka monipuolinen sanavarasto karttuu lukuhetkien myötä, osaa myös ilmaista omia tunteita ja ajatuksiaan rikkaalla sanavarastolla, jolloin esimerkiksi päiväkodin tai koulun aloitukseen sopeutuminen on helpompaa (Heikkilä-Halttunen, 2024). Kun lapselle lukee ääneen, hän oppii näkemään puhutun ja kirjoitetun kielen välisen yhteyden, sekä yhteyden tekstin ja omien kokemusten välillä. Tämän lisäksi lapsi kehittää huomaamattaan tietoisuutta kirjoitetun kielen rakenteesta, kehittää kielen ymmärtämistä sekä kuullun ymmärtämisen taitoja. (Lerikkanen ym. 2018). Lapselle hahmottuu puhekielen ja kirjoitetun kielen välinen ero juuri lukuhetkillä tapahtuvasta ääneen lukemisesta. Kirjallisuuden kieli on varsinkin suomen kielessä vivahteikkaampaa, kuin arkikieli. (Heikkilä-Halttunen, 2024).

Ääneenlukemistuokioista on monenlaisia hyötyjä lapselle. Mielikuvitus, tunnetaidot, medialukutaidot, itseluottamus sekä itsetuntemus lisääntyy ja vahvistuu lapsella, jolle luetaan ääneen (Helovu, 2016 s.15). Perheensisäinen vuorovaikutus ääneenlukutilanteissa edistää

lapsen itseymmärrystä ja lapsen ymmärrystä sanallisen kommunikoinnin merkityksestä (Heikkilä-Halttunen, 2016). Lukuhetket eivät opeta lapselle vain sanoja, vaan myös tarinan rakenteen hahmottamista (Helovuo, 2016 s.35). Lapsen kirjojen lukeminen ja kuunteleminen lisää lapsen halua itsensä ilmaisuun. Lapsi haluaa kertoa mitä tuntee, kysyä asioita ja kertoa omia havaintoja ja päätelmiään. (Koppinen ym. 1989) Hyvään lukutaitoon liittyy ääneen lukemisen lisäksi myös luetusta yhdessä keskusteleminen (Aerila & Kauppinen, 2019). Varhaislapsuuden lukuharrastus lisää lapsen taitoa toisenlaisten ihmisten kanssa toimeen tulemiseen. Sosiaalisilla lapsilla on yleensä hyvät tunnetaidot ja tunnesanasto (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.49). Lapsi oppii lastenkirjallisuudesta monia hyödyllisiä taitoja, kuten suvaitsevaisuutta ja moninaisuutta (Wahlman, 2021). Lapsi, jolla on hyvä kiintymyssuhde huoltajiinsa ja kuka on saanut pienestä asti turvaa ja hoivaa, tavoittaa useammin normaalin kielellisen kehityksen (Heikkilä-Halttunen, 2016). Lukutaito avaa siis oven yhteiskunnassa selviämiseen, parempiin oppimistuloksiin sekä ehkäisee syrjäytymistä (Silvennoinen, 2024).

2.3.2 Lukuinnon vähentyminen

Lukuinto on vähentynyt ja siihen on tutkimuskirjallisuuden mukaan monenlaisia eri syitä. Kirjat eivät ole enää kaikilla vanhemmilla osa arkea (Demokraatti 2021). Alle kaksivuotiaiden lasten vanhempien lukutottumuksien selvityksessä on selvinnyt, että yli kolmasosa perheistä ei lue aktiivisesti lapselle (Lukukeskus ry). Varhaiskasvatusikäisille lapsille noin 70 % huoltajista lukee ääneen kerran päivässä tai enemmän, mutta alakouluikäisille enää noin kolmasosa. Lapsille lukemisen vähentymisen syynä kerrotaan olevan kiireinen vapaa-aika, muut viihdykkeet kuten suoratoistopalvelut sekä muut harrastukset. Muita syitä ääneen lukemisen vähentymiseen on lukemisen arvostamisen vähentyminen ja esimerkiksi se, ettei vanhemmalle ole lapsena itse luettu kirjoja. Kun lukeminen ei kuulu perheen rutiineihin, eikä sitä osata pitää lasten harrastuksena, käytetään lasten aika muuhun harrastamiseen ja tekemiseen. (Demokraatti 2021)

Ääneen lukemista tapahtuu yleensä eniten lapsille, jotka eivät osaa vielä lukea. Kun lapsi oppii lukemaan, vanhemmat saattavat lopettaa ääneen lukemisen liittyen vanhempien ehtimiseen ja viihsimiseen. Myös monet lukutaitoiset lapset toivovat, että heille edelleen luettaisiin. Tämä selittyy esimerkiksi sillä, kuinka läheinen hetki ääneen lukeminen on (Laine, 2018) Juuri lukemaan oppinut lapsi lukee hitaasti eikä koe vielä samanlaista lukemisen riemua, kuin kuunnellessa ääneen lukemista (Helovuo, 2016 s.47). Lapselle tapahtuvan ääneen lukemisen kautta lapsi pystyy helpommin eläytymään satuihin, jotka olisivat hänelle vielä lukunopeuden tai muiden taitojen takia ulottumattomissa (Heikkilä-Halttunen, 2016 s. 175). Varsinkin juuri lukemaan oppineille lapsille ääneen lukeminen oman lukemisen rinnalle on todella tarpeellista, sillä lapselle ei ole vielä kehittynyt taitoja monimutkaisempien ja pidempien tekstien lukemiseen. Vähän yli puolille (55 %) lapsista luettiin ääneen 2010-luvulla tehdyissä tutkimuksissa. (Laine, 2018) Tutkimusten mukaan ääneen lukeminen hyödyttää lasta 13 ikävuoteen saakka (Heikkilä-Halttunen, 2024). Ääneen lukemista kannattaa siis jatkaa, vaikka lapsi osaisikin lukea.

Myös koulutuksella ja sosioekonomisella taustalla on väliä. Lukututkimuksen (2014) mukaan kodeissa, joissa on huonon lukutaidon omaavia aikuisia, ei myöskään ole hirveästi lukemismateriaaleja. Vähemmän koulutetut vanhemmat eivät lue lapsilleen niin usein kuin korkeammin koulutetut vanhemmat. (DR. Simone, 2018) Lapsi, jolle ei lueta ääneen, jää paljon jälkeen lapsista, joille ääneen lukemista tapahtuu. Varsinkin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden pitäisi saada suomea hyvin puhuviin oppilaisiin kontaktia. Se on kuitenkin haastavaa alueilla, joissa ainoat hyvin suomea puhuvat kontaktit

ovat opettajia. Yhdessä lukemisen täytyisi olla sosiaalista kanssakäymistä, jossa lapsi tai nuori voi kysellä sekä kertoa omia mielipiteitään. (Lanas Cavada, 2023).

Huoltajien lukutaidon arvostaminen ja lapselle lukeminen ovat ratkaisevassa roolissa ennen kuin lapsi oppii itse lukemaan. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa on selvinyt, että rikkaassa kirjallisessa ympäristössä kasvaneet lapset olivat kuulleet 20 miljoonaa sanaa enemmän kuin köyhemmissä kirjallisissa ympäristöissä eläneet lapset. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.129). Vanhemman sosioekonomisen taustan lapselle periytymistä voi kompensoida lapselle ääneen lukemalla (Demokraatti, 2021), sillä sanavaraston, tiedon ja taitojen kehittymisen kautta lapsen ero ylempään sosioekonomiseen luokkaan tasoittuu (Helovuori, 2016 s.45). Lapselle ääneen lukeminen onkin ilmainen keino vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen (Demokraatti, 2021).

2.3.3 Rikas kielellinen ympäristö ja sen saavuttaminen

Lapsi rakastaa omien huoltajiensa äänien kuuntelemista, sillä heidän äänensä ovat tulleet hänelle tutuksi jo kohdussa. Vatsassa oleva sikiö vastaanottaa vatsanpeitteiden läpi kohtuun erilaisia ääniä niin ulkopuolelta kuin myös kehon kautta. Pieni vauva onkin heti syntymänsä jälkeen valmis vuorovaikutukseen, vaikka tietoisuus itsestä tai läheisten olemassaolosta ei olekaan vielä täysin kehittynyt. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.13) Syntyessään pieni puhumaton lapsi tarvitsee vuorovaikutusta sekä kielellistä viestintää (Koppinen, Lyytinen, Rasku-Puttinen, 1989). Tutkimuskirjallisuudessa kerrotaankin aikuisen vuorovaikutustaitojen ja turvallisen läheisyyden lukuhetkellä olevan hyviä keinoja lapsen rikkaan kielellisen ympäristön vahvistamiseksi.

Läheisen ihmisen hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot vaikuttavat lapsen tulevaan lukemiseen. Kun läheinen ihminen antaa lapselle kuulluksi tulemisen olon, lapsi myös kiinnostuu siitä, mitä lähiympäristö hänelle viestii. Pelkkä kirjahylly ja kirjahyllyjen näkeminen viestii jo lapselle lähiympäristön ja lähiyhteisön kiinnostuksen kohteista. (Aerila & Kauppinen, 2019) Lapsen kielellistä kehitystä edistää rikas kielellinen ympäristö. Lapsen lukemisesta kiinnostuminen ja lukijaksi kehittyminen tapahtuu lapselle tärkeiden ihmisten esimerkillä. Huoltajien innostus ja asenne lukemista kohtaan saa lapsenkin kiinnostuksen lukemista kohtaan heräämään. Kodin lukemisympäristöllä viitataan siihen, kuinka paljon lapselle on saatavilla tekstiä, kirjaimiin ja lukemiseen liittyviä mahdollisuuksia. Näillä mahdollisuuksilla tarkoitetaan muun muassa yhteistä ääneen lukemista, lukemisen opettamista kotona, kirjastokäyntien määrää ja vanhempien omaa lukutottumusta. Varhaislapsuudessa rikkaassa kielellisessä kotiympäristössä kasvavat lapset kiinnostuvat kirjoista ja saavuttavat lukutaidon useasti helpommin kuin muut saman ikäiset lapset. Käytännön neuvot siihen kuinka tukea lapsen lukutaidon kehitystä ovat yksinkertaiset: Lue ääneen lapselle, lue yhdessä lapsen kanssa ja kuuntele kun lapsi lukee ääneen. (Lerkkanen, Salminen, Pakarinen, 2018)

Tutkimusten mukaan suurin osa lapsista nauttii siitä, että heille luetaan ääneen. Ääneenlukutuokioista nauttii niin rikkaassa kielellisessä ympäristössä kasvavat lapset kuin myös lapset, joille ei lueta usein kirjoja ääneen (DR.Simone, 2018). Ääneen lapselle voi lukea kuka tahansa aikuinen, jonka kanssa lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Näitä on huoltajien lisäksi esim. isovanhemmat ja varhaiskasvatuksen työntekijät (Koppinen ym. 1989). Tutkimuksissa on selvitetty, onko lapselle väliä sillä, kuka lukee lapselle ääneen. Sillä, kuka lukee lapselle ääneen, on väliä. Tutkimuksessa lapset saivat vastata kenen he haluavat lukevan itselleen ääneen. Eniten vastanneet halusivat äidin lukevan heille ääneen, jonka jälkeen vastatattiin muiden perheenjäsenten sekä varhaiskasvatuksen opettajan. Vain 13 lasta 491

lapsesta vastasi kyselyyn, että ei välitä siitä kuka heille lukee kirjoja ääneen. (DR. Simone, 2018)

Lapselle tuttu ja turvallinen aikuinen antaa lapselle myös läheisyyttä, jota jokainen lapsi tarvitsee. Ääneenlukemishetkillä lapsi saa läheisyyttä läheiseltä ihmiseltä, sekä turvallisen tilan lukemishetkestä. (DR. Simone, 2018) Ääneenlukemishetkellä lapsi saa huoltajaltaan tarvitsemansa jakamattoman läheisyyden ja huomion (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.37). Lukuhetkistä lapsi saa positiivisemotionaalisen kokemuksen, turvallisen tilan (DR. Simone, 2018) sekä myös yhteenkuuluvuuden tunteen (Koppinen ym. 1989). Ääneenlukutilanteessa ollaan yleensä lähellä lasta esim. sylkkäin tai vierekkäin. Tämä läheisyys rentouttaa lasta saaden lapsen virittymään paremmin tarinan taajuudelle (Heikkilä-Halttunen, 2024). Lukuhetki on jaettu tarkkaavaisuudentila aikuisen ja lapsen välillä. (Helovuori, 2016 s.15).

Alle kouluikäisen lapsen oman äidinkielen hallinta ja sen käyttö päättelyä vaativissa tilanteissa on tärkeää, sillä koulussa käytetään kieltä ja lukemista melkein jokaisen aineen opiskelussa. Hyvän kielenhallinnan omaavan lapsen on helpompi saavuttaa hyvät ongelmanratkaisutaidot ja vahvistaa loogista päättelyä sekä käsitteiden muodostamista. (Heikkilä-Halttunen, 2016) Kielellinen valmius ei ole tarpeellinen vain koulunkäyntiä varten vaan hyvä kielellinen valmius ehkäisee syrjäytymistä samalla auttaen elämän monessa osa-alueessa. Nykyään normaalin lukutaidon lisäksi pitää olla myös riittävä medialukutaito; analysoimiseen, silmäilyyn, pikalukemiseen, arvioimiseen, tulkitsemiseen ja lähdekriittisyyteen. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s. 176)

Mitä enemmän lapsi on rikkaassa kielellisessä ympäristössä kasvamisen jälkeen napannut itsellensä mukaan lukutaitoja ja -intoa elämäänsä, sitä korkeammat todennäköisyydet ovat sille, että hän tulee opiskelemaan ainakin 21-vuotiaaksi saakka. Rikkaassa kielellisessä ympäristössä kasvaminen tuo hyvät lähtökohdat hankkia ura, ja sillä on positiivinen vaikutus opiskelumotivaatioon. Tämän takia kirjallisuuden lukeminen ja lukemiseen motivoituminen, ei ole tärkeää vain yksilön takia, vaan kaikkien takia. Yksilön hyvä lukutaito ja kirjallisuuden osaaminen vaikuttaa niin työn laatuun, sosiaaliseen liikkuvuuteen ja kaikkiin niihin asioihin, jotka saavat hyvinvoivan yhteiskunnan toimimaan (Pergar, 2020).

Rikkaan kielellisen ympäristön mahdollistamiseksi lukutuokioista pitää tehdä lapselle mieluisia. Yksi tällainen asia on saman kirjan uudestaan lapselle lukeminen. (Laine 2018) Lapsi voi haluta, että hänelle luetaan sama kirja monta kertaa uudestaan myös siitä syystä, että jokin kohta kirjassa liikuttaa lasta tunnetasolla tai on jäänyt mietityttämään lasta (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.128). Saman kirjan uudestaan lukeminen vahvistaa turvallisuuden tunnetta (Laine, 2018) sekä metakognitiota. Metakognitiolla tarkoitetaan oman toiminnan reflektiota ja oman älyllisen toiminnan tarkastelua (Tieteentermipankki, 2024). Lapsi saa samaa kirjaa kuunnellessa palata jo luettuun tekstiin ja näin ollen ennustaa seuraavaa tapahtumaa (Aerila & Kauppinen, 2019). Lapsen halu lukea uudelleen ennalta tuttua kirjaa on normaalia, ja etenkin hektinen arki antaa turvallisella ja tutulla kirjalla tai sadulla lapselle rauhallisen ja mieluisan hengähdyspaikan. Lapsi myös nauttii siitä, että voi ennakoita itselleen jännittävää tai erityisen hauskaa kohtaa tarinassa. Tietyn tarinan uudelleen lukeminen tukee lapsen sen hetkistä kehitysvaihetta, mahdollistamalla eri kuuntelukerroilla lapsen huomion kiintymisen eri asioihin. (Heikkilä-Halttunen, 2024)

Ääneenlukutuokio ei rakennu pelkästään lukijan ja tekstin väliseksi vaan siihen vaikuttaa se keille sitä luetaan, missä tilanteessa ja minkälaisessa ympäristössä (Laine, 2018). Lapselle lukemisen tulisi aina olla lapsilähtöistä ja tapahtua lapsen tahdissa. Lapsella tulee olla aina

mahdollisuus lukemisen keskeyttämiseen, takaisin päin menemiseen sekä pysähtymiseen. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.128) Vaikka lapselle muutama minuuttikin lukuhetkeä olisi liikaa, on silti vähän aikaa kestävät yhteiset lukuhetket tärkeitä. Lapsen iän lisäksi keskittyminen lukuhetkeen riippuu paljon myös siitä, kuka ja miten kirjaa luetaan. Jos aikuisen lukemistapa on sisältöön paneutuva, riittävän vaihteleva ja selkeä, on lapsen helpompi keskittyä ja uppoutua kirjan kuuntelemiseen. Lukija, joka ajattelee koko ajan muita asioita, eikä häntä kiinnosta tekstin sisältö, taas viestittää lapselle sanattomilla viesteillä kirjan lukemisen tylsyyttä ja epämielenkiintoa. (Koppinen ym. 1989) Kirjoihin tutustumisessa tärkeää on se, että antaa lapsen äänen kuulua. Lapsi saa oman äänensä kuuluviin mm. ennustamalla kirjan tapahtumia ja kertoen omia kokemuksia (Aerila & Kauppinen, 2019). Mikäli aikuinen painostaa lasta lukuhetkiin, lapsi ei koe sitä mielekkääksi vapaa-ajankäyttötavaksi (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.126).

Lapselle luettavat tarinat on helppo liittää eri arjen tapahtumiin sekä lapsen leluihin ja leikkeihin. Lasta voi johdatella myös pohtimaan, miten tarinan tapahtumat liittyvät hänen omaan elämäänsä tai miten lapsi itse toimisi tarinassa olevassa tilanteessa. Kirjaa lukiessa voi apuna käyttää myös musiikkia tai tunnetaitokortteja. Näin saa lapsen eläytymään eri tilanteisiin ja esimerkiksi miettimään, millä tavoin lapsi tukisi itse kirjan henkilöä ongelmatilanteessa. (Aerila & Kauppinen, 2019) Aikuisen voi olla vaikea puhua kaikista aiheista ja vaikeista tunteista lapsen kanssa. Lastenkirjoissa näkyy näitä teemoja kuitenkin paljon ja yhteisessä lukuhetkessä huoltaja ja lapsi voivat yhdessä tutustua ja keskustella kirjan avustuksella aiheesta. (Aerila ym.)

Lastenkirjat johdattelevat lapsilähtöiseen luovuuteen, ja kirjaa lukiessa tai sen luettua voi jatkaa kirjan ajatusta. Kirjan henkilöt ja tapahtumat voi esimerkiksi piirtää, niitä voi leikkiä, askarrella tai muovaila. Henkilöistä ja tapahtumista voi jutella, kysellä ja kertoa. (Koppinen ym. 1989) Lapsen mielenkiintoa ja keskittymistä kirjanlukemishetkeen voi pitää eri keinoin esimerkiksi sopimalla lapsen kanssa aikuisen lukevan kirjaa aukeama kerrallaan, minkä jälkeen lapsi saa esittää luetusta tekstistä kysymyksiä ja ajatuksia (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.37). Perinteiseen kirjaan on lasten mukaan helpompi keskittyä (Järvenpää, 2020), mutta ääneen lukemisen ei tarvitse olla aina satuja ja tarinoita vaan se voi olla yksinkertaiset ja lyhyetkin vuorovaikutustilanteet kuten sanomalehden tai aikakauslehden ääneen lukeminen (Clark & Hawkins, 2010).

2.3.4 Lukuinnon ylläpitäminen

Tutkimuskirjallisuuden mukaan lukutaidon vähentymisen syynä on muun muassa isot eroavaisuudet sosioekonomisissa asemassa, mutta myös digitalisaatio on joidenkin ammattilaisten mielestä syynä lukemisen arvostamisen vähentymiseen. Kirjallisuudesta tulee myös ilmi, että vaikka lapsella olisi lukuintoa ja hyvä lukutaito se ei välttämättä kestä koko lapsuutta ja nuoruutta. Lasten lukutaito alkaa tavallisesti hiipua 10–11-vuotiaana. Jos lapsen saa pidettyä kiinnostuneena lukemisesta vielä tämän jälkeen, sillä voi olla suuri merkitys myöhemmän lukuinnon kannalta. (Demokraatti, 2021) Yli kymmenenvuotiaista lapsista alle puolet lukee kirjoja vähintään kerran viikossa. Lukematon nuori hallitsee vain runsaat 15 000 sanaa verrattuna kirjoja lukevaan nuoreen, joka hallitsee 50 000–70 000 sanaa. Peruskoulun luokanvalvoja kertoo näkevänsä heti lapsesta, luetaanko hänelle tai lukeeko hän. Lasten, joille ei lueta, on vaikea istua rauhassa. Lukemattomien lasten on vaikea keskittyä kirjan lukemiseen, perustella näkemyksiään, ja kirjoittaminen on huonoa. (Vilkman, 2016) Nuorten kirjojen lukeminen ja kirjojen pariin hakeutuminen on heikentynyt (La Rosa, 2022). Kuitenkin jos lapsella on lukuinto ja kiinnostus kirjoihin, se luultavasti säilyy tullen takaisin esiin murrosiän aiheuttaman lukemattomuuden jälkeen. Vaikka nuori ei lukisi

kaunokirjallisuutta, hän saattaa lukea päivät pitkät esim. viihdeuutisia netistä. (Vilkman, 2016).

Suomalaisten lukutaitoon vaikuttaa erityisesti sosioekonominen asema. Ylimmän ja alimman sosioekonomisen neljänneksen ero vastaa jopa kahden kouluvuoden opintoja (Lanas Cavada, 2023). Vuoden 2022 PISA-tulosten ensituloksissa (Ahonen ym. 2023) vertaillaan nuorten vastauksia eri väitteisiin eri vuosina. Yksi väitteistä on: ”Luen vain jos on pakko”. Kyseiseen väitteeseen liittyy vuosien saatossa tapahtunut merkittävä muutos. Vuonna 2009 tämän väitteen vastanneita nuoria oli 35 % kun taas vuonna 2022 vastanneiden nuorten osuus oli noussut 54 prosenttiin (Ahonen ym. 2023 s.123). Lukutaito ja lukemisen arvostaminen on vähentynyt digitalisaation myötä (Lanas Cavada, 2023).

Lukemisen pitää lähteä itsestä ja omasta halusta lukea, jotta se tuntuu mielekkäältä. Sujuva tekninen lukutaito on taito, jota täytyy ylläpitää. Teknisen lukutaidon perusta on kognitiiviset taidot. Kognitiivisilla taidoilla tarkoitetaan ärsykkeiden tunnistamista ja havaitsemista sekä kirjainten tunnistamista ja tunnistettavien kirjainten pohjalta niiden merkityksen muodostamista. Ilman kognitiivisten toimintojen omaksumista tekninen lukutaito jää luultavasti puutteelliseksi. Jos lukemisesta saa mielihyvää, on lukemisen taidon ylläpitäminen helppoa. Lukutaidon ylläpitämistä ja sen osaamista estävät kuitenkin motivaation puute, äänne-kirjainvastaavuuden havaitsemisen ongelmat ja heikko lähimuisti, joka on yleinen syy kykenemättömyydelle hahmottaa lukemaansa. (Areila, Kauppinen, 2019) Sujuva lukutaito on avain jatko-opiskelamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn (La Rosa, 2022).

2.4 Äänikirjat ja niiden käyttäminen varhaiskasvatusikäisille lapsille

2.4.1 Äänikirjat ja niiden yleistyminen

Äänikirjojen suosiosta on löytynyt tutkimuskirjallisuutta, jossa käytön suosion esimerkkinä kerrotaan kirjojen julkaisun olevan yleistä nykyään suoraan äänikirjoiksi. Äänikirjojen suosio on noussut kovaa vauhtia. Esimerkiksi kustannusyhtiö Kosmos julkaisi vuonna 2022 yhteensä 18 kirjaa, joista ainoastaan yhtä ei julkaistu myös äänikirjana. Nykypäivänä pyritäänkin siihen, että jokainen julkaistava kirja julkaistaan myös äänikirjana. (Moilanen & Leskelä, 2023). Myös vuoden 2019 Suomea koskevan kustannusyhdistyksen tilastossa tulee selväksi valtava nousu lasten ja nuorten äänikirjojen myynnissä (Järvenpää, 2020). Keväällä 2006 äänikirjoja koskevassa kuluttajatutkimuksessa tuli ilmi, että noin puolet lapsia omistavista äänikirjojen kuuntelijoista kuuntelee äänikirjoja myös lapsiensa kanssa (Clark R, 2007). Vuoden 2021 kustantajien kokonaismarkkinasta jopa 17 % oli äänikirjoja. Myydyin äänikirja oli lasten nukahtamiseen tarkoitettu kirja ”Kani joka tahtoi nukahtaa” (Gustafsson, 2021). Jotkut äänikirjat sisältävät myös musiikkia (Moilanen & Leskelä 2023) ja lastenkirjallisuudesta tehtyihin äänikirjoihin on helppo kokeilla eri äänien ja elementtien lisäämistä. Äänien ja elementtien lisääntyessä pitää kuitenkin olla varovainen, ettei äänikirja näillä efekteillä ohjaile liikaa tunnetiloja (Gustafsson, 2022)

Kirjallisuuden mukaan äänikirjojen kuunteleminen eroaa fyysisen kirjojen lukemisesta muun muassa siinä, että äänikirjoja kuunnellessa voi esimerkiksi tehdä monenlaisia asioita samaan aikaan. Äänikirjan kuunteleminen on ainoa lukemistapa, jossa pystyy samanaikaisesti tekemään aktiviteetteja silmillään ja kehollaan. Älylaitteiden avulla äänikirjojen kuunteleminen on helppoa (Gustafsson, 2022) ja mahdollistaa äänikirjan lukijan tekemään erilaisia aktiviteetteja, kuten harrastamaan liikuntaa, ajamaan autoa tai tekemään kotitöitä

(Wallin, 2021 s.437). Monet äänikirjat ja äänikirjasovellukset ovat ladattavissa puhelimelle tai saatavilla selaimessa, joka tekee äänikirjan kuuntelemisesta joka paikassa helppoa (Aerila & Kauppinen, 2019). Äänikirjoja on ladattavissa niin maksullisista kuin maksuttomista sovelluksista, niitä voi lainata kirjastoista (Aerila ym.) sekä erilaisista äänikirjapalveluista (Gustafsson, 2022). Maksutonta äänikirjamateriaalia on löydettävissä kätevästi ja helposti esimerkiksi Yle Areenasta (Järvenpää, 2020).

2.4.2 Äänikirjojen kuunteleminen ja fyysisten kirjojen lukeminen

Äänikirjoja voi vertailla fyysisiin kirjoihin äänikirjojen saaman kritiikin avulla. Äänikirjojen huonon puolen on kerrottu olevan tekniset ongelmat, keskittymisen haasteet ja lukijan ominaisuudet. Lukijan ominaisuuden huonoja puolia ovat esimerkiksi lukijan epämieluisalta kuulostava ääni ja hidas lukeminen. Lukijan ääni ja tapa lukea onkin tärkeä ominaisuus siihen, jaksako äänikirjaa kuunnella. Itselleen mieluisan lukijan äänikirja saattaa tuoda kirjakokemukseensa jopa ihan uudenlaisen tulkinnan ulottuvuuden. Äänikirja päinvastoin saattaa kokonaan jäädä kuuntelematta, jos lukijan äänessä on omasta mielestä jotain häiritsevää. (La Rosa, 2022)

Kirjojen lukemisessa noin 10–15 % silmien liikkeestä on jatkuvaa edes-takaisin-menemistä eli regressiivistä liikettä. Tämä liike on todella nopeaa ja se on normaali osa lukemisen prosessointia. Kun fyysistä kirjaa lukee, silmät melkein jatkuvasti uudelleentarkastavat luetun tekstin liikkumalla nopeasti lukemaan saman asian. Tämä uudelleentarkastaminen kirjaa lukiessa takaa saman asian, kun jatkuvasti kysyisi puhetta tai tarinaa kuunnellessa ”voisitko toistaa?”. Äänikirjaa kuunnellessa saman asian saa aikaan pysäyttämällä ja takaisin palatessa, mutta tämä on työläämpi ja aikaa vievämpi tapa. Toinen hyödyllinen pointti äänikirjojen kuuntelua ja fyysisten kirjojen lukemista vertaillen on ajatusten vaeltaminen. Tämä ajatusten vaeltaminen muihin asioihin on normaalia niin kirjoja lukiessa kuin myös äänikirjoja kuunnellessa. Kirjoja lukiessa pystyy kuitenkin helpommin siirtymään sivuja taaksepäin lukemaan uudestaan asian, johon ei keskittynyt tarpeeksi. Kirjoja lukiessa sivujen kääntely myös antaa aivoille aina hetkittäisen tauon, jolloin aivot ehtivät prosessoimaan lukemiaan asioita (Heid, 2018).

Fyysisiä kirjoja lukevat lapset ja nuoret ovat yleensä parempia kirjoittajia. He osaavat itsestään kirjoittamissääntöjä, jotka he ovat oppineet aivan itsestään ja huomaamatta kirjoja lukemalla. Vain äänikirjoja kuuntelevalla oppilaalla on pienempi sanavarasto verrattuna fyysisiä kirjoja lukevaan oppilaaseen, sillä äänikirjoja kuunteleva oppilas ei osaa kirjoittaa kaikkia sanoja oikein. Jos ei tiedä miten eri sanat kirjoitetaan, tulee käyttämään suppeampaa sanavarastoa. Äänikirjojen kuunteleminen on passiivisaktiivinen toiminto, kun taas kirjan lukeminen on aktiivista. (Ashby, 2021).

Äänikirjojen kuuntelemisella on myös paljon hyviä puolia. Tutkimusten mukaan äänikirjojen kuuntelu on lisännyt lasten kiinnostusta lukemiseen sekä jonkun verran myös kirjoittamiseen. Havainnot paljastavat, että äänikirjan kuuntelemiseen tarvitaan samanlaisia kognitiivisia taitoja kuin kirjan lukemiseen. (Booktrust, 2022) Varsinkin nuoret kohtaavat äänikirjat ennen kaikkea myönteisesti. Mieleisintä äänikirjoissa on se, että äänikirjoja ei tarvitse lukea. Jos nuorella on heikko lukumotivaatio, äänikirjamyönteisyys on loogista. Huonolla lukutaidolla lukeminen on työlästä ja mekaanista. Tarinaan on helpompi eläytyä äänikirjaa tai toisen lukemaa kuunnellen. Hyvä puoli on myös se, että äänikirja kulkee helposti aina mukana. (La Rosa, 2022)

Jos lapsi ei jostain syystä pysty kokemaan immersiota, eli ei pysty kuvittelemaan tekstien takana avautuvaa kuvaa, on fyysisen kirjan lukeminen tylsää. Tämän takia äänikirjojen kuuntelu voi olla helpompaa. Äänikirjaa kuunnellessa kuvittelemiselle ei välttämättä ole niin isoa tarvetta. Immersion esteenä saattaa hyvinkin olla huono lukutaito ja huono lukemismotivaatio. Jos lukiessa takertuu sanoihin ja aloittaa lukemisen jo negatiivisella asenteella, on immersio ja tarinaan uppoutuminen vaikeampaa. (La Rosa, 2022) Äänikirja mahdollistaa erilaisen kokemuksen ja merkityksen äänikirjan kuuntelijalle, esimerkiksi intonaation eli puhemelodian sekä muiden äänikirjan lukijan tekemien valintojen kautta (Lundh, Smith 2015). Digitaalinen teknologia mahdollistaa äänikirjan kuuntelijan valinnat kuten äänikirjan nopeuden tai hitauden (Wallin, 2021 s.435).

Usein unohdetaan, että ääneen lukeminen on vanhempaa kuin kirjasta lukeminen. Äänikirjat ovat siis vain uusi muoto ääneen lukemisesta (Rubery, 2011 s.2). Pitää tiedostaa, että äänikirjan kuuntelemiseen ei riitä pelkkä kuuleminen. Pelkästään äänikirjan kuuleminen ei ole sama, kun äänikirjan lukeminen. Äänikirjan kuuntelijan pitää aktiivisesti kuunnella kirjaa, jotta saa merkityksen tekstille ja saa luettua tekstin käyttäen kuuloaan. (Wallin, 2021 s. 436) Lukeminen on syvempi konsepti kuin ”kuunteleminen” tai ”katseleminen”, niinpä niin kirjan katselemista kuin myös äänikirjan kuuntelemista voidaan pitää lukemisena (Opetushallitus & Uudet lukutaidot).

2.4.3 Äänikirjojen käyttäminen varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatusikäisille lapsille

Tutkimuskirjallisuudessa kerrotaan, että äänikirjojen käyttö lapsille on hyödyllistä esimerkiksi yhdenvertaisuuden lisäämisen ja monilukutaidon opettamisen kantilta. Opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen alueessa oleva monilukutaito ja kielitietoinen opettaminen, tukee äänikirjojen opetuksessa käyttämistä. Äänikirjojen kuunteleminen opetussuunnitelman tavoitteiden näkökulmasta vahvistaa kielellistä ja kulttuurista identiteettiä, luovuutta, ajattelun kielentämistä, tekstitaitojen ja kielitaitojen kehittymistä, sekä erilaisten tekstien sujuvan lukemisen kehittymistä. (Opetushallitus & Uudet lukutaidot) Opettajan ääneen luokassa lukemisen lisäksi äänikirjojen käyttäminen täydentää ja maksimoi sisällön kuulemisen hyötyjä. Äänikirjoissa olevat äänet, äänitehosteet ja musiikki rikastaa tarinan kuuntelemisen kokemusta. Äänikirjojen luokassa käyttäminen lisää yhdenvertaisuutta eri lapsille, sillä kun kaikki kuuntelevat samaa tarinaa itsekseen voivat eritasoiset lukijat kuunnella eri tahtia tai pysäyttää ja mennä tarinassa taaksepäin. (Best, 2021)

Äänikirjat eivät ole sama asia kuin fyysisten kirjojen lukeminen tai ääneen lukeminen, mutta äänikirjat voivat houkutella lasta lukemaan (Lukukeskus ry). Äänikirjojen kuunteleminen on monelle lapselle väylä sisään fyysisen kirjan lukemisen aloittamiseen (Best, 2021). Varsinkin fyysiset äänikirjat ovat lasten suosiossa, sillä ne tekevät lapsille myös fyysisten kirjojen lukemisen aloittamisen helpommaksi (Cockcroft, 2023). Äänikirjat ovat helppo vaihtoehto vielä lukutaidottoman lapsen tutustuttamiseen kirjallisuuden pariin (Booktrust, 2022).

Äänikirjat ovat perheystävällisiä. Äänikirjan voi laittaa päälle esimerkiksi perheen autotallilla. Vaikka lapsi ei välttämättä ymmärtäisi kaikkia sanoja ja viittauksia mitä äänikirja tuo esille, on silti tarinan kuunteleminen hyödyllistä. (Clark, 2007) Kun lapsi kuuntelee äänikirjaa, hän voi samanaikaisesti tehdä eri asioita, kuten piirtää (Aerila ym.).

Tämä väite on saanut myös kritiikkiä ja pohdintaa siitä, onko se hyvä asia, jos lapselle, joka ei jaksa istua paikallaan ja lukea, laitetaan äänikirja soimaan leikkien taustalle (Ashby, 2021). Äänikirjalla voi pelastaa esimerkiksi lapsen ensimmäisen yökyläilyn, kun oman huoltajan iltasadun lukeminen jää väliin. Äänikirjat, kuten kirjan ääneen lukeminen, vahvistaa lapsen eläytymis-, - ja keskittymiskykyä. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.86) Lapsen kanssa yhteinen lukutuokio voi olla äänikirjan kuunteleminen. Äänikirjan kuuntelemishetkessä yhdessä lapsen kanssa on tärkeintä kiireetön ja jakamaton yhdessä oleminen. (Helovuo, 2016 s.40) Vaikka perhe-elämä olisi hektistä, antaa äänikirjan kuuntelu yhteisen kokemuksen ja lukutuokion perheelle, vaikka samalla tekisi myös muita asioita (Bookturst, 2022).

Äänikirja tukee monilukutaitoon liittyvää tekstinkäsitystä, ja mahdollistaa samalla yhteisöllisen lisäksi myös yksilöllisen lukukokemuksen. Äänikirjoja on monilla kielillä lisäten yhdenvertaisuutta, kun lapsilla on mahdollisuus kuunnella äänikirjaa omalla äidinkielellään. Monikielinen äänikirja mahdollistaa lapselle omaan äidinkielenensä tekstimaailmaan tutustumisen. Äänikirjojen kuunteleminen tukee varsinkin Suomea toisena kielenä puhuvien lasten monilukutaitoa ja puheen tunnistamista. (Opetushallitus & Uudet Lukutaidot) Varhaiskasvatuksessa olevista lapsista yhä useampi puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea. Lapsi, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, saa tukea oman kielellisen identiteetin kehittymisestä, kun hän pystyy kuuntelemaan äänikirjaa omalla äidinkielellään. Oman äidinkielen vahva osaaminen vahvistaa myös suomen kielen omaksumista. Vaikka varhaiskasvatuksen ryhmässä ei olisi monikielisyyttä, tutustuttavat erikieliset äänikirjat lapset kielten rikkaaseen maailmaan ja monilukutaitoon. (ITL Education)

Äänikirjat ja nykyinen teknologia mahdollistavat lukemisen monella aistilla. Äänikirjan kuuntelija voi samaan aikaan lukea silmillään samaa tekstiä vahvistaen lukukokemusta. (Wallin, 2021 s.436) Taustäännet äänikirjoissa saavat lapset kiinnostumaan kirjasta ja lisäämään kirjan tapahtumien uskottavuutta. Näillä taustäänneillä äänikirjat luovat vanhoista saduista uutta akustisten efektien avulla. Äänikirjojen taustäännet tuovat yhteyttä kerronnalle ja tarinalle kommunikoiden lapselle tapahtuvan asian. Nämä äännet voivat olla esimerkiksi koputuksen ääniä. (Rubery, 2011 s.185–186) Äänikirjojen käyttö opetuksessa tukee keskittyneen kuuntelemisen taitoa (Opetushallitus & Uudet lukutaidot) Äänikirjoissa lukijan sujuvuus ja sanojen oikein ääntäminen sujuvoittaa lapsenkin puheen oikein ilmaisua (Booktrust, 2022).

Vanhemmat ovat pedagogisissa tarkoituksissa olleet muihin verrattuna kriittisempiä äänikirjoja kohtaan. Äänikirjojen kuuntelua ei olla pidetty yhtä kehittävänä kuin perinteistä lukemista. (Järvenpää, 2020) Tekoälyn lukema äänikirja jakaa mielipiteitä. Tekoälyn lukema äänikirja saa paljon kritiikkiä siitä, että siitä puuttuu lämpö eikä se kuulosta ihmisen ääneltä. (Cockcroft, 2023) Varhaiskasvatuksessa tapahtuvia ääneenlukemistuokioita pidetään vuorovaikutteisempänä lukemismuotona äänikirjojen kuuntelemiseen verrattuna (Silvennoinen, 2024). Äänikirjan kuuntelua verratessa lapselle ääneen lukemiseen on pohdittu stimuloiko äänikirjojen käyttäminen lukutilanteissa keskustelua vähemmän kuin ääneenlukutilanteissa. Vähempi keskustelun stimulointi johtuisi siitä, että äänikirjojen kuuntelussa kertoja ei ole tilanteessa paikalla, minkä takia vuorovaikutus kesken tarinan on helpommin vähempää. (Lenhart & Richter 2024) Nykylapsilla äänikirjojen kuuntelu on kuitenkin runsasta. Suuri osa lapsista kuuntelee äänikirjoja siinä vaiheessa, kun he opettelevat lukemaan, ja jatkavat äänikirjojen kuuntelua myös sen jälkeen, kun he ovat oppineet lukemaan. (Cockcroft, 2023)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys

Tutkimukseni käsittelee ääneen lukemista ja äänikirjojen yleisyyttä varhaiskasvatuksessa. Tämän lisäksi käsittelen tilanteita, joissa molempia käytetään, sekä varhaiskasvattajien mielipiteitä ääneen lukemisesta ja äänikirjojen käyttämisestä. Tutkimuskysymyksiä oli kolme:

- 1) Kuinka paljon ääneen lukemista ja äänikirjojen käyttämistä varhaiskasvatuksessa tapahtuu?
- 2) Missä tilanteissa kirjojen ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista varhaiskasvatuksessa tapahtuu?
- 3) Minkälaiseksi varhaiskasvattajat kokevat kirjojen ääneen lukemisen ja äänikirjojen käyttämisen varhaiskasvatuksen arjessa?

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda lisää tietoa äänikirjojen yleistymisestä sekä niiden käytöstä varhaiskasvatusikäisille lapsille. Tavoitteena on myös saada tietoa ääneen lukemisen ja äänikirjojen käyttämisen eroista varhaiskasvatuksen arjessa ja myös siitä, minkälaiseksi näiden käyttämisen helppous tai haasteet koetaan.

3.2 Tutkimusaineisto

Teoriataustaan etsin lähteitä suurimmaksi osaksi Google Scholarista, sekä Ebscosta käyttäen hakusanoina: lapsille ääneen lukeminen, äänikirjat varhaiskasvatuksessa, äänikirjat ja ääneen lukeminen, äänikirjojen käyttö lapsille, äänikirjat ja fyysiset kirjat. Hain paljon myös englanniksi käyttäen hakusanoja: audiobooks for children, reading loud, audiobooks and education. Olen etsinyt tutkimuksia äänikirjojen sekä ääneen lukemisen käyttämisestä varhaiskasvatuksen kentällä, mutta en ole löytänyt näitä vertailevia tutkimuksia. Olen yrittänyt etsiä opinnäytetöitä käsittelemästäni aiheesta, mutta olen löytänyt suurimmaksi osaksi opinnäytetöitä vain aiheesta ääneen lukeminen varhaiskasvatuksessa. Löysin englannin- ja ruotsinkielisiä opinnäytetöitä, joissa on käsitelty myös äänikirjojen määrää ja käyttämistä varhaiskasvatuksessa. Löytämäni opinnäytetyöt ovat olleet suurimmaksi osaksi opiskelijoiden suorittamia laadullisia tutkimuksia, joita ei näin ollen ole voinut käyttää kandidaatin tutkielmassani lähteenä. Olen kuitenkin löytänyt kiinnostavien opinnäytetöiden lähdeluetteloista osan lähteistäni.

Äänikirjojen ja ääneen lukemisen määrän ja käytön eroa varhaiskasvatuksessa ei ole tutkittu hirveän laajasti. Kirjallisuutta olen löytänyt aiheista erikseen. Löytämäni kirjallisuus koskee sitä, minkälaisia hyötyjä ääneen lukemisesta ja äänikirjojen käyttämisestä on varhaiskasvatusikäisille lapsille. Varhaiskasvatuksessa käytetystä ääneen lukemisesta löytynyt tieto käsittelee ääneen lukemisen hyötyjä, sitä paljonko sitä käytetään varhaiskasvatuksessa ja mitä vaikeuksia ääneen lukemisessa varhaiskasvatuksessa on. Tehdessäni kandidaatin tutkielman teoriataustaa löysin esikoululaisten media-altistusta käsittelevän artikkelin (Lenhart, Richter, 2024), jossa pohdittiin sitä, ettei varhaiskasvatusikäisille lapsille äänikirjojen käytöstä löydy vielä tarpeeksi tietoa. Artikkelin on julkaistu helmikuussa 2024 lehdessä, ”The British Journal of Development Psychology”, jonka myöhäinen julkaisu-aika kertoo myös siitä, että kandidaatin tutkielmani aihe on uusi, eikä sitä ole tutkittu vielä tarpeeksi. Äänikirjojen käyttöä on tutkittu sen verran vähän, että luotettavia tutkimuksia ei löytynyt äänikirjojen vaikutuksesta pienille lapsille, tai esimerkiksi lapsen iän merkityksestä äänikirjojen käytössä. Äänikirjat ovat nykyään yleinen lasten mediakulutuksen muoto (Cockcroft, 2023) ja nopea äänikirjojen yleistyminen voikin vaikuttaa siihen, että aiheen tutkiminen on ollut vähäistä.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Toteutin tutkimuksen empiirisenä haastattelututkimuksena, jossa haastattelin päiväkodin henkilökuntaa ääneen lukemisesta ja äänikirjojen kuuntelemisesta varhaiskasvatuksessa. Empiirisellä tutkimuksella tarkoitetaan havaintoihin perustuvaa tutkimusta, jossa sana empiirinen tulee antiikin kreikasta tarkoittaen havaintoihin ja kokemukseen perustuvaa. Empiirinen tutkimus tutkii mm. ilmiön ja käyttäytymisen syitä. (Heikkilä 2014). Empiirisen tutkimuksen havaintoja tutkija tekee eri menetelmien; haastattelun, valmiin tekstin käyttämisen tai kyselylomakkeen avulla (Tähtinen, Laakkonen, Broberg, 2020).

Toteutin haastattelun kolmen eri päiväkodin henkilökunnalle käyttämällä Webropol-kyselylomaketta. Ensin pyysin Helsingin kaupungilta tutkimuslupaa, ja lähetin Webropol-kyselyn kahden päiväkodin johtajalle, joilta sain luvan kandidaatintutkielmaan. Koska vastauksia ei tullut mielestäni tarpeeksi, hain tutkimuslupaa myös yhdeltä Turun kaupungin päiväkodilta. Tutkimuslupan saatuani lähetin kyselyn myös kyseisen päiväkodin johtajalle, joka vei kyselyn eteenpäin henkilökunnalle. Sain yhteensä kahdeksan (8) vastausta kolmesta eri päiväkodista määräaikaan mennessä, minkä jälkeen havainnoin ja analysoin vastaukset. Tarkastelen kandidaatin tutkielmani aihetta Webropol-kyselystä saatujen vastausten sekä valitsemani kirjallisuuden ja lähteiden perusteella.

3.4 Tutkimuksen luotettavuus

Seuraavaksi esittelen asiat, jotka ovat vaikuttaneet tutkielmani luotettavuuteen. Olen yrittänyt valita tutkimukseeni vain luotettavia ja vertaisarvioituja lähteitä. Lähteiksi olen yrittänyt valita mahdollisimman uusia lähteitä, ja monesti olenkin rajannut lähdetulokset mahdollisesti vain 2018-vuodesta eteenpäin. Ääneen lukemisesta on kuitenkin jo vanhempaa luotettavaa tutkimustietoa paljon, minkä takia kaikki lähteeni eivät ole niin uusia kuin mahdollista. Olen etsinyt suomalaisten lähteiden lisäksi myös kansainvälisiä lähteitä, jotka olen varmistanut kääntäväni oikein käyttäen Turun yliopiston sähköistä sanakirjaa. Olen yrittänyt etsiä tutkimukseeni mahdollisimman paljon erilaisia tutkimuksia eriävillä mielipiteillä, mikä näkyy teoriataustassani olevan ääneen lukemisen kuin myös äänikirjojen käyttämisen hyötyjen lisäksi myös molempien mahdollisen kritisoinnin sisällyttämisellä.

Webropol-kyselyyn vastasi kahdeksan ihmistä, ja kysely lähetettiin kolmeen eri päiväkotiin. Tutkimuksen luotettavuutta voi siis heikentää vähäinen vastaajamäärä. Vähäinen vastaajamäärä voi johtua eri asioista, kuten työkiireistä tai siitä, että muutkin keväällä kandidaatin tutkimuksia tai muita opinnäytetöitä tekevät opiskelijat ovat lähettäneet kyselyitä eri päiväkoteihin. Päiväkodeiksi tutkimukseeni pyrin etsimään mahdollisimman neutraaleilta sosioekonomisilta alueilta päiväkoteja, eli tutkimuksessa mukana olleet päiväkodit eivät olleet paljon keskimääräistä alemmilla eikä ylemmillä sosioekonomisilta alueilta. Pyysin tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta sekä yksittäiseltä Turun kaupungin päiväkodilta. Tutkimuslupia pyytäessäni lähetin tietosuojaselosteen, sekä kerroin tutkittavasta aiheesta ja Webropol-kyselylomakkeessa olevista kysymyksistä. Tietosuojaselosteessa tulee ilmi mm. tietoturvallinen aineiston säilyttäminen, kyselyn anonymiteetti, sekä tietosuojavastaavan yhteystiedot.

Pystyn analysoimaan tuloksia Webropolissa, jossa näen mitä kysymyksiin on vastattu. Kysely oli anonymi, enkä pysty yhdistämään vastaajan eri kysymysten vastauksia toisiinsa. Tuhoan kyselyn aineiston Webropolista heti kandidaatintutkielman valmistuttua tai viimeistään

31.12.2024. Päiväkotien johtajat lähettivät henkilökunnalle Webropol-kyselyn ja tietosuojaselosteen. Tutkimukseen vastasi viisi varhaiskasvatuksen opettajaa, kaksi lastenhoitajaa sekä yksi lastenohjaaja. Valitsin tutkimukseni kohteeksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan, jotta saan heiltä suoran tiedon ääneen lukemisen ja äänikirjojen käyttämisestä.

4 Tutkielman tulokset

4.1 Kuinka paljon kirjojen ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista tapahtuu varhaiskasvatuksessa?

Seuraavaksi käsittelemme kysymyksiä ja vastauksia ääneen lukemisen ja äänikirjojen kuuntelemisen yleisyydestä varhaiskasvatuksessa. Kysymykseen "Kuinka usein luet kirjoja ääneen lapsille?" oli neljä eri vastausvaihtoehtoa. Nämä vastausvaihtoehdot olivat "Kerran päivässä tai enemmän", "Muutaman kerran viikossa", "Harvemmin kuin kerran viikossa", sekä "Harvemmin kuin kerran kuukaudessa". Vastaaajista 50 % vastasi kysymykseen lukevansa kirjoja ääneen lapsille "Kerran päivässä tai enemmän". Toiset 50 % vastaajista kertoivat lukevansa lapsille ääneen "Muutaman kerran viikossa".

Seuraava kysymys koski sitä, kuinka usein äänikirjoja kuunnellaan varhaiskasvatuksen ryhmässä. Kysymys oli: "Kuinka usein kuuntelette äänikirjaa ryhmässä?" ja kyselyn vastausvaihtoehdot olivat samat, kun aiemmassa kysymyksessä ääneen lukemisen yleisyydestä. Vastausvaihtoehdot olivat siis "Kerran päivässä tai enemmän", "Muutaman kerran viikossa", "Harvemmin kuin kerran viikossa", sekä "Harvemmin kuin kerran kuukaudessa". Kyselyyn vastanneista 50 % eli neljä varhaiskasvatuksen ammattilaista vastasi, että äänikirjoja kuunnellaan ryhmässä harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Kaksi kyselyyn vastannutta (25 %) kertoi kuuntelevansa äänikirjoja harvemmin kuin kerran viikossa. Yksi vastanneista (12 %) kertoi varhaiskasvatuksen ryhmässä äänikirjojen kuuntelun tapahtuvan muutaman kerran viikossa ja toinen yksittäinen vastaaja (12 %) äänikirjojen kuuntelun tapahtuvan kerran päivässä.

Ääneen lukeminen varhaiskasvatuksessa vaikuttaa siis olevan yleisempää kuin äänikirjojen kuunteleminen varhaiskasvatuksessa. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, kuinka uusi asia äänikirjat ja niiden käyttäminen varhaiskasvatuksessa on, sekä ääneen lukemisen hyvistä puolista varhaiskasvatuksen arjessa. Äänikirjojen nopean suosion nousu tulee esiin mm. vuonna 2023 tehdyssä kielenhuollon tiedotuslehden artikkelissa (Moilanen, Leskelä 2023), jossa kerrotaan nykypäivänä pyrittävän jokaisen kirjan julkaisuun myös äänikirjana. Ääneen lukemisessa on monia hyviä puolia, ja esimerkiksi äänikirjojen mahdollisten teknisten haasteiden tai keskittymisen vaikeuden (La Rosa, 2022) takia äänikirjojen käyttö saattaa jäädä vähemmälle. Ääneen lukemisen ajatellaan olevan enemmän vuorovaikutteista lukemista ja sitä suositetaan käytettäväksi äänikirjojen hyödyntämisen ohella. Ääneen lukemalla ja esimerkiksi tarinaan omalla äänellään eläytymällä, sekä luetusta keskustelemalla saa pidettyä lasten kiinnostuksen lukuhetkeen (Silvennoinen, 2024), joten varhaiskasvatuksen muissa kuin lepohetkillä tapahtuvilla lukutilanteilla saattaa ääneen lukeminen olla varhaiskasvattajalle helpompi vaihtoehto pitää lapset lukuhetkeen kiinnostuneina.

4.2 Missä tilanteissa kirjojen ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista varhaiskasvatuksessa tapahtuu?

Seuraava kysymykseni koski tilanteita ja paikkoja, joissa kirjoja luetaan lapsille ääneen. Luettelemani tilanteet olivat "lepohetki", "satuhetki", sekä "siirtymätilanne/odottelu". Näiden lisäksi vastausvaihtoehtoina oli vielä "ääneen lukemista ei tapahdu tarpeeksi vastauksen antamiseen", sekä avoimen kirjoitusosion antava vastausvaihtoehto: "Muu, mikä?".

Kysymyksen vastausvaihtoehto oli monivalinta, eli kyselyyn vastannut pystyi rastittamaan tai vapaasti vastaamaan niin moneen kun tahtoi. Tilanteet "lepohetki", sekä "satuhetki" saivat molemmat 75 % vastauksista, eli kuusi varhaiskasvatuksen ammattilaista lukee molemmilla hetkillä kirjoja ääneen. Vastanneista 50 % kertoi lukevansa myös varhaiskasvatuksessa tapahtuvissa siirtymätilanteissa sekä odottelussa. Vapaaseen "Muu, mikä?" kohtaan tuli kolme vastausta, joista kaksi oli "Lapsen aloitteesta" ja yksi oli "Leikin yhteydessä". Seuraava kysymys oli tilanteista, jossa äänikirjoja kuunnellaan, ja vastausvaihtoehdot olivat samat kuin ääneen lukemista koskevassa kysymyksessä. Seitsemän vastaajaa (88 %) vastasi käyttävänsä äänikirjoja lepohetkellä. 13 % eli yksi vastaaja kertoi äänikirjojen käyttämisen tapahtuvan satuhetkillä ja toinen yksittäinen vastaaja (13 %) rastitti kohdan "äänikirjojen käyttämistä ei tapahdu tarpeeksi vastauksen antamiseen".

Vastausten perusteella ääneen lukemista sekä äänikirjojen kuuntelemista tapahtui eniten lepohetkillä. Vastaus lepohetkellä kirjan ääneen lukemisesta tai äänikirjojen kuuntelemisesta ei ollut yllättävä, sillä lepohetki onkin yleensä säännöllisin ja koko ryhmälle toistuva lukutilanne (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.118). Kuusi varhaiskasvatuksen työntekijää kertoi käyttävänsä ääneen lukemista lepohetkillä ja seitsemän kertoi äänikirjojen kuuntelun tapahtuvan lepohetkillä. Äänikirjoja käytetäänkin vastausten perusteella juuri lepohetkillä paljon, mutta muuten päiväkodin arjessa vähän. Tähän voi olla syynä se, että lepohetket ovat lasten nukahtamista ja lepäämistä varten eli lukutuokio lepohetkellä toteutuu yleensä aikuislähtöisesti ja passiivisesti. Aikuislähtöinen ja passiivinen lukutuokio on myös helpompi saada aikaan äänikirjan avulla, sillä on epäilty äänikirjojen käyttämisen stimuloivan lapsen ja aikuisen välistä keskustelua vähemmän kuin fyysistä kirjaa ääneen lukemalla (Lenhart, Richter 2024). Tämä selittäisi myös sen, että ääneen lukemista suositaan enemmän muissakin päiväkodin tilanteissa ja äänikirjojen käyttämistä vain lepohetkillä. Muut päiväkodin lukuhetket, joissa varhaiskasvattaja lukee ääneen, olivat vastausten perusteella satuhetki, siirtymätilanne/odottelu, sekä leikin yhteys ja lapsen aloitteesta kirjan ääneen lukeminen. Päiväkodin arjessa nämä edellä mainitut lukuhetket saattavatkin toteutua vahvemmin lapsilähtöisesti, jolloin lapset saavat keskeyttää, kysyä ja kertoa omia mielipiteitään kuulemastaan tekstistä. (Heikkilä-Halttunen, 2016 s.66).

4.3 Kokevatko varhaiskasvattajat haasteita kirjojen ääneen lukemisessa tai äänikirjojen käyttämisessä varhaiskasvatuksen arjessa?

Lomakkeen viimeinen kysymys koski ääneen lukemisen sekä äänikirjojen käyttämisen helppoutta ja vaikeutta varhaiskasvatuksen arjessa. Kysymykset olivat ”Kuinka helppoa ääneen lukeminen varhaiskasvatuksessa on?”, sekä ”Kuinka helppoa äänikirjojen käyttäminen varhaiskasvatuksessa on?”, johon vastaajat saivat vastata numeron välillä 0–10. Kohta 0 tarkoittaa ”todella vaikeaa” ja kohta ”10” tarkoittaa ”todella helppoa”. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1, lomakkeen kysymys 4.3) on esitetty molempien kysymysten vastausten alimman mahdollisen arvon, ylimmän mahdollisen arvon, minkä lisäksi taulukossa näkyy eniten vastattu arvo sekä arvojen keskiarvo. Eniten vastatusta arvosta sekä keskiarvosta saa selville sen mitä enemmistö vastasi kysymykseen. Vähiten vastatun sekä eniten vastatun luvun analysoiminen on kuitenkin tärkeää, sillä se kertoo myös luvuista, jotka eivät tule pelkästään keskiarvoa analysoidessa ilmi.

Taulukko 1. kyselylomakkeen kysymys 4.3

<i>Kysymys</i>	Vastattu minimiarvo	Vastattu maksimiarvo	Eniten vastattu arvo	Keskiarvo
Kuinka helppoa ääneen lukeminen varhaiskasvatuksessa on?	3	10	8	7,5
Kuinka helppoa äänikirjojen käyttäminen varhaiskasvatuksessa on?	2	9	6	5,9

Kuten taulukosta näkyy, oli kysymykseen ääneen lukemisesta vastanneiden vastausten minimiarvo ”3”, ja maksimiarvo ”10”. Numerot 3 ja 10 ovat kaukana toisistaan ja tästä erosta ääneen lukemisen helppoudesta varhaiskasvatuksesta voi ehkä päätellä molempiin vastanneiden varhaiskasvattajien olevan todella erilaisissa varhaiskasvatussyksiköissä tai ryhmissä töissä. Helsingiläisille päiväkodeille on tehty kysely, jossa on selvinnyt päiväkotien suuret kirjallisuuskasvatuksen erot. Varhaiskasvattajat ovat kertoneen varhaiskasvatuksessa olevien kiireisten hoitopäivien, sekä suurten ryhmäkokojen olevan suuri syy sille, että päivittäiset lukuhetket eivät aina toteudu (Vilkman, 2016). KARVI-raportin (KARVI, 7/2020) mukaan henkilöstö tarvitsi eniten tukea ryhmissä, jossa on alle 3-vuotiaita lapsia. Numeron 3 vastannut varhaiskasvattaja saattaa siis olla pienten lasten ryhmässä ja tämän lisäksi ryhmässä, jossa löytyy mm. yllä mainittuja haasteita. Numeron ”3” vastanneen varhaiskasvattajan ääneen lukemisen vaikeuteen voi myös vaikuttaa muut henkilökohtaiset syyt, joita tutkimuksessa ei tule esiin. Kysymykseen vastanneiden keskiarvo oli numero ”7,5”, joka välillä 0–10 on korkea. Tästä voi päätellä sen, että suuri osa vastaajista on töissä päiväkodissa, jossa lapsille ääneen lukeminen mahtuu varhaiskasvatuksen arkeen ja on sujuvaa.

Seuraava kysymykseni liittyi äänikirjojen käyttämisen helppouteen tai vaikeuteen varhaiskasvatuksen arjessa. Tähän kysymykseen kahdeksasta vastanneista maksimiarvoksi oli annettu numero ”9” ja minimiarvoksi numero ”2”. Tässä voi nähdä saman suuren eron vastanneiden välillä kuin myös lapsille ääneen lukemisessa. Numero 2 on todella alhainen lukujonossa 0–10 ja äänikirjojen käytön vaikeuden voi päätellä johtuvan esimerkiksi samoista syistä kuin ääneen lukemisen vaikeuden. Ääneen lukemisella toteutuvat lukuhetket saattavat jäädä vähiin mm. lasten lukuinnon puutteen (Silvennoinen, 2024) tai keskittymiskyvyttömyyden takia (Lukukeskus ry) joten äänikirjojen tuominen lukuhetkiin saattaa olla haastavaa, sillä siihen saattaa mennä lapsilta enemmän aikaa keskittyä esimerkiksi epämiellyttävän lukijan takia (La Rosa, 2022). Äänikirjojen käytön vaikeus voi johtua myös siitä, kuinka uusi asia äänikirjat ovat ja kuinka päiväkotiryhmässä ei äänikirjoihin ole välttämättä vielä tutustuttu tarpeeksi. Keskiarvo tähän kysymykseen oli ”5,9”, ja vastauksia tuli eniten kohtaan ”6”. Äänikirjojen käyttö on keskiarvoltaan haastavampaa päiväkodin arjessa verrattuna ääneen lukemiseen.

5 Pohdinta

Tutkimuskysymykseni käsittelivät äänikirjoja ja ääneen lukemisen käyttöä varhaiskasvatuksen arjessa - niin yleisyyden, tilanteen, kuin myös helppouden näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsitteli ääneen lukemisen ja äänikirjojen käyttämisen yleisyyttä eli sitä, kuinka paljon molempia käytetään toisiinsa verrattuna. Ääneen lukemista käytettiin varhaiskasvatuksen arjessa viikoittain ja päivittäin. Äänikirjojen kuuntelemisen yleisyyteen taas vastattiin isommalla aikavälillä kuuntelun olevan joko päivittäistä tai harvemmin kuin kerran kuukaudessa tapahtuvaa. Kirjallisuudesta tuleekin ilmi, että äänikirjat ovat uusi ilmiö verrattuna siihen, kuinka kauan ihmiset ovat lukeneet kirjoja ääneen (Rubery, 2011). Ääneen lukemisen yleisyys on tutkimukseni tuloksista huomaten pysynyt yleisenä varhaiskasvatuksen kentällä, eikä äänikirjojen kuunteleminen ole vienyt ääneen lukemiselta paikkaa, vaikka myös äänikirjoja käytetään.

Kysymykseen äänikirjojen ja ääneen lukemisen käytön tilanteesta ja tapahtumahetkestä saivat tutkimukseen vastanneet vastata monivalintana monta eri tilannetta. Tilanteisiin lepo hetki ja satuhetki tuli molempiin eniten vastauksia kirjojen ääneen lukemisen käyttämisestä, kun taas äänikirjojen käyttämisestä eniten vastauksia tuli tilanteeseen lepo hetki. Tämä voi selittyä sillä, että lepo hetki on passiivisempi tilanne kuin satuhetki, koska lepo hetki on yleensä aikuislähtöinen eikä lasten oleteta kysyvän ja juttelevan satua kuunnellessaan (Heikkilä-Halttunen, 2016). Myös äänikirjojen kuuntelu saattaa välittyä aikuislähtöisenä ja passiivisena, sillä lukija on joku muu, kun varhaiskasvatuksen työntekijä eikä näin voi mukautua tilanteeseen ja lapsiin (Lenhart & Richter 2024). Lepo hetken yleisyys molemmissa vastausvaihtoehdoissa selittyy sillä, että lepo hetkellä tarinan kuunteleminen on yleinen muoto varhaiskasvatuksen arjessa ja välillä ainoa hetki, jossa lapsille ehditään satuhetkeä joko ääneen lukemalla tai äänikirjaa kuuntelemalla pitämään (Heikkilä-Halttunen, 2016).

Kolmas tutkimuskysymykseni käsitteli varhaiskasvattajien näkemyksiä ääneen lukemisen ja äänikirjojen kuuntelemisen helppoudesta tai haastavuudesta varhaiskasvatuksen arjessa. Ääneen lukemisessa sekä äänikirjojen kuuntelussa molemmissa vastauksia tuli molemmista ääripäistä eli molempiin vastattiin niin ”todella helppoa”, kuin myös ”todella vaikeaa”. Vastanneiden keskiarvo oli kuitenkin lähempänä ”todella helppoa”. Ääneen lukemisen käyttämisen keskiarvo oli 7,5 ja äänikirjojen käyttämisen keskiarvo 5,9. Kysymyksen numerovastauksen vastausväli oli 0–10, josta numero 10 tarkoitti todella helppoa ja 0 todella vaikeaa. Vastausvälin syynä voi olla mm. erilaiset päiväkodit, resurssit ja ryhmät. KARVI-kyselyssä on selvitetty, että rikkaan kielellisen ympäristön puutteet päiväkodeissa johtuu mm. kiireellisistä hoitopäivistä ja puutteellisista resursseista ryhmän haasteisiin verraten (KARVI, 7/2020). Äänikirjojen käytön vaikeus yllä mainittujen syiden lisäksi voi olla myös spontaanisuus, eli se kuinka paljon nopeampaa spontaanisti on lukea kirjoja ääneen kuin laittaa äänikirja päälle esimerkiksi mahdollisten digitaalisten ongelmien takia (La Rosa, 2022).

Äänikirjoja ja ääneen lukemista vertailevia varhaiskasvatuksessa toteutuvia tutkimuksia on toteutettu vähän. Ääneen lukemista on tutkittu paljon, ja siitä löytyi helpommin varhaiskasvatuksen arjen käyttöön pohjautuvia tutkimuksia ja kirjallisuutta. Löysin kirjallisuutta myös ääneen lukemisen yhteydestä lasten lukuintoon ja lukutaidon heikentymiseen. Esimerkiksi PISA-tulosten lasku on huolestuttanut minua ja olen yrittänyt etsiä syytä tälle, myös saaden kandidaatintutkielmani avulla osaltaan vastauksia siihen, miksi näin on. Ääneen lukemisen yhteys myös varhaiskasvatuksen resurssipulaan, suuriin

ryhmäkokoihin ja muihin haasteisiin tuli tutkimuksessani ilmi. Äänikirjoista ei kuitenkaan löytynyt itse varhaiskasvatuksen kentällä käyttöön liittyviä tutkimuksia eikä tutkimuksia, jossa äänikirjoja ja ääneen lukemista vertaillaan minun tutkimuskysymyksieni mukaisesti. Näistä syistä en siis pysty vertailemaan tutkimustani aiempiin tutkimuksiin, sillä aiempaa tutkimustietoa ei ole.

Kandidaatintutkielmani tuo paljon uutta tietoa, kun lähdetään vertailemaan äänikirjojen ja ääneen lukemisen käyttämistä varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni tuo esille varhaiskasvatuksen henkilökunnan tuntemuksia näiden lukemismuotojen käyttämisestä. Kiinnostavaa tutkimuksessani on myös tilanteet, jossa näitä lukemismuotoja varhaiskasvatuksessa käytetään, sekä eroavaisuus molempien muotojen yleisyydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimukseni saa pohtimaan sitä, mihin tilanteisiin mikäkin lukumuoto varhaiskasvatuksessa toimii ja tukevatko kummatkin lukumuodot varhaiskasvatusikäisen lapsen tulevaa lukuintoa ja fyysiseen kirjaan tarttumista. Ääneen lukemista ja äänikirjojen kuuntelemista käsitteleviä tutkimuksia on vähän, minkä takia jatkotutkimusidea voisi olla esimerkiksi näiden lukumuotojen käytön erot lapsiryhmässä - keskittyvätkö varhaiskasvatusikäiset lapset molempiin eri tavalla ja saavatko molemmat lukumuodot yhtä paljon aikaan lapsilähtöistä keskustelua ryhmän satutuokiolla. Jatkotutkimus voisi myös käsitellä päiväkodin lepohetkeä ja sitä, toimiiko äänikirjan kuunteleminen lepohetkellä paremmin kuin ääneen lukeminen passiivisuutensa vuoksi (Ashby, 2021), vai rentoutuvatko lapset paremmin tutun aikuisen äänen kuuluessa.

Kun aloitin tutkimuksen tekemisen, tutkimukseni aihe oli ääneen lukemisen ja äänikirjojen kuuntelemisen eroavaisuudet varhaiskasvatuksen arjessa. Tästä tiivistin tutkimustani kolmeen päätutkimuskysymykseen. Löysin tutkimukseeni paljon ajankohtaista tietoa liittyen muun muassa Suomessa heikentyneeseen lukutaitoon sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöpulaan. Olisin toivonut löytäväni enemmän tietoa juuri varhaiskasvatusikäisten lasten äänikirjojen kuuntelemisesta, kuuntelun eroista ääneen lukemiseen ja mahdolliseen lapsen lukuuntoon. Äänikirjojen suosio on kuitenkin uusi asia (Rubery, 2011) ja löysin paljon tutkimustietoa äänikirjojen kuuntelun ja fyysisen kirjan lukemisen eroista. Äänikirjojen ja fyysisten kirjojen lukemisen erot ovat mielenkiintoinen lisä tutkimukseni teoriataustaan, jota voi soveltaa lapsen lukuuntoon ja pohdintaan siitä valitseeko äänikirjoja kuunteleva lapsi mieluummin äänikirjan myös lukemaan opittuaan.

Koen tehneeni kandidaatin tutkimuksen, joka on hyödyllinen minulle tulevana varhaiskasvatuksen opettajana kuin myös muille tutkimukseni lukeville. Tutkimukseni aihe on uusi, mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Toivon lukevani aiheesta vielä paljon tulevina vuosina tai tutkivani aihetta uudestaan esimerkiksi maisteriopinnoissa. Toivon tutkimukseni herättelevän siihen, että äänikirjojen ja ääneen lukemisen käytössä varhaiskasvatusikäisille lapsille voi olla paljon eroavaisuuksia. Eroavaisuudet voivat liittyä mm. lapsen aktiivisuuteen lukuhetkellä (Lenhart & Richter 2024) tai lapsen tulevaisuuden fyysiseen kirjaan tarttumisen näkökulmaan (Aerila & Kauppinen, 2019). Kandidaatin tutkielmaan etsin kirjallisuutta suureksi osaksi syksyllä 2023, mutta onneksi jätin kirjallisuuden etsimisen myös keväälle – löytäen tuoretta keväällä 2024 julkaistua kirjallisuutta aiheesta. Kandidaatintutkielman tekeminen oli prosessi, jossa opin paljon tärkeitä asioita lukuinnostasta, ääneen lukemisesta sekä äänikirjoista tulevaisuuden työnkuvaani varten.

Kandidaatintutkielmassani selvisi niin ääneen lukemisen kuin myös äänikirjojen kuuntelun olevan tärkeitä lukumuotoja varhaiskasvatuksen kentällä (Opetushallitus & Uudet lukutaidot). Molemmat lukumuodot vahvistavat omalta osaltaan lapselle rikkaan kielellisen ympäristön

luomista. Vaikka äänikirjat ovat yleistyneet kaiken ikäisillä, fyysisten kirjojen lukemista tapahtuu tutkimissani päiväkodeissa enemmän kuin äänikirjojen kuuntelemista. Päiväkodeissa molempia lukumuotoja tapahtuu varsinkin lepoaikaan. Tutkimuksessa selvisi ajankohtaisten asioiden kuten, varhaiskasvatuksessa olevan henkilöstöpulan (Vilkman 2016) sekä lukemisen arvostamisen vähentymisen (Heikkilä-Halttunen, 2016) vaikutus varhaiskasvatustyksissä tapahtuvien lukutuokioiden vähentymiseen (KARVI 7/2020).

Lähteet

- Aerila J-A., Ilmanen P., Kinossalo M: Sopii koko perheelle - lukuhetki on keskustelun, leikin ja oppimisen tila. <https://luelapselle.fi/sopii-koko-perheelle-lukuhetki-on-keskustelun-leikin-ja-oppimisen-tila/>
- Aerila J-A & Kauppinen M (2019): *Sytytä lukukipinä: pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*. PS-Kustannus. Kirja.
- Ashby C.C (2021): *The problem with audiobooks*. Artikkel. <https://chadashby.com/2021/04/08/the-problem-with-audiobooks/>
- Best, E (2021): Playful storytelling: the role of interactive audio in building children's literacy skills and engagement. National Literacy Trust. Tutkimus. <https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/playful-storytelling-the-role-of-interactive-audio-in-building-childrens-literacy-skills-and-engagement/>
- Bookbeat (2018): Tuore suomalaistutkimus: Äänikirjat tehostavat ajankäyttöä, mutta auttavat myös rauhoittumiseen. Tutkimus äänikirjojen käytöstä (N=576). <https://www.mynewsdesk.com/fi/bookbeat/pressreleases/tuore-suomalaistutkimus-aaenikirjat-tehostavat-ajankaeyttoeae-mutta-auttavat-myoes-rauhoittumiseen-2666025>
- Booktrust (2022): How audiobooks can help children fall in love with learning. Artikkel. <https://www.booktrust.org.uk/news-and-features/features/2022/january/how-audiobooks-can-help-children-fall-in-love-with-reading/>
- Clark C & Hawkins L (2010): Young People's Reading 2009: The Importance of the home environment and family support. National Literature Trust. Tutkimus. Osoitteessa: <https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/childrens-and-young-peoples-reading-2009-importance-home-environment-and-family-support/>
- Clark R, C (2007): Audiobooks for Children Is This Really Reading?. Children and Libraries. Tutkimus. <https://interactivereadalouds.pbworks.com/f/Audiobooks+for+Children+-+Is+this+Really+Reading.pdf>
- Cockcroft, M (2024): A NEW WAVE - from a young age children tune into audiobooks. School library journal. Artikkel. <https://www.slj.com/story/from-a-young-age-children-tune-in-to-audiobooks-slj-survey>
- Demokraatti (2021): Lapsille lukeminen on alkanut vähentyä - "Ilmainen keino aidosti vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen". Artikkel. <https://demokraatti.fi/lapsille-lukeminen-on-alkanut-vahentya-ilmainen-keino-aidosti-vaikuttaa-lapsen-tulevaisuuteen>
- Dr. Simone., C. Ehmig (2018): Reading aloud - every children basic need and a very rearing investment. Goathe institut & Lukukeskus. Helsinki. <https://luelapselle.fi/wp-content/uploads/2023/06/Simone-Ehmig-Helsinki-2018-01-24.pdf>
- Gustafsson M (2021): Lasten nukutussatu ohitti Obaman ja Remeksen teokset - vuoden myydyimmäksi kirjaksi nousi ensimmäistä kertaa äänikirja. YLE. https://yle.fi/a/3-11749710?utm_medium=social&utm_source=copy-link-share
- Gustafsson M (2022): Suomesta on tullut äänikirjojen kuuntelun kärkimaa - nyt niihin halutaan myös musiikkia, tehosteita ja useita ääninäyttelijöitä. YLE. https://yle.fi/a/3-12382665?utm_medium=social&utm_source=copy-link-share
- Heid, M (2018): Are audiobooks as good as reading?. Time Magazine; PM EDT. <https://time.com/5388681/audiobooks-reading-books/>

- Heikkilä-Halttunen, P (2016): Lue lapselle!: opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena. Toinen painos.
- Heikkilä-Halttunen, P: Lue lapselle, tunne lapsesi. Lukukeskus. Artikkelin <https://luelapselle.fi/lue-lapselle-tunne-lapsesi/>
- Heikkilä, T (2014): Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- ILT Education: Lukulumo tukee äidinkielen oppimista. <https://www.ilteducation.com/fi/lukulumo-varhaiskasvatus/monikielisyys/>. Viitattu 1.3.2024.
- Helovuori, M (2016): 100 SYYTÄ LUKEA - Lukukipinän syytyskirja. Helsinki: Avain.
- Järvenpää, H (2020): Äänikirjoja, lisättyä todellisuutta ja chatfiktiota: digitalisaatio muuttaa lasten- ja nuorten kirjallisuutta ja lukemisen tapoja. Lastenkirjainstituutti. Lastenkirjainstituutin julkaisuja, 34.
- KARVI (7/2020): Varhaiskasvatuksen laatu arjessa - varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus.
- Koppinen M-L., Lyytinen P., Rasku-Puttonen, H (1989): *LAPSEN KIELI JA VUOROVAIKUTUSTAITOT*. HELSINKI: KIRJAYHTYMÄ.
- La Rosa, L-S (2022): Nuorten hiipuva lukuhalu lukemiskulttuurin murroksessa. AVAIN- Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti. <https://doi.org/10.30665/av.116080>.
- Laine, T (2018): Lukeminen - yksilöllinen vai yhteisöllinen tapahtuma?. Kasvatus & Aika. <https://journal.fi/kasvatusjakaika/article/view/74128>
- Lanas Cavada, S (2023): Kuinka lukutaito pelastetaan? Suomen kuvalehti.
- Lenhart, J & Richter, T (2024): Media exposure and preschoolers social-cognitive development. British Journal of Developmental Psychology. John Wiley & Sons Ltd; British Psychological Society. DOI: 10.1111/bjdp.12478
- Lerkkanen M-K., Salminen J., Pakarinen E (2018): *Varhaislapsuuden lukuhetket tukevat lukutaitoa*. © 2018 kirjoittajat ja Lastenkirjainstituutti. Onnimanni. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201905082442>
- Opetushallitus & Lue lapselle. Lukupolku: Lukemaan opettelevan lapsen tärkein tuki on into lukea. <https://luelapselle.fi/lukemaan-opettelevan-lapsen-tarkein-tuki-on-into-lukea/>
- Lukukeskus ry: Selvitys perheiden lukutottumuksista: ammattilaiset huolissaan lasten kielenkehityksestä. <https://luelapselle.fi/kysely-vanhemmille-ja-terveydenhoitajille-ammattilaiset-huolissaan-lasten-kielillisesta-kehityksesta/>. Viitattu 23.2.2024.
- Lukuklaani- tutkimus (2017–2019): LUKUKLAANI-TUTKIMUS; ALA- JA YLÄKOULUJEN ALKUKARTOITUSTEN KOOSTEET ANALYYSIT JA TIEDOTTAMINEN. <https://blogs.helsinki.fi/lukuklaani/files/2020/01/Lukuklaani-tutkimusraportti-2017%E2%80%932019.pdf>
- Lundh A.H & Smith B (2015): Two king lears: the meaning potentials of writing and speech for talking books. Proceedings from the Document Academy. Vol 2. <https://doi.org/10.35492/docam/2/1/6>
- Moilanen A & Leskelä H (2023): "Äänikirjat ovat osa kirjallisuuden jatkumoa" - kustantamo luottaa tulevaan. KIELIKELLO; Kiellenhuollon tiedotuslehti. <https://kielikello.fi/%C3%A4%C3%A4nikirjat-ovat-osa-kirjallisuuden-jatkumoa/>

- OAJ; Opetusalan ammattijärjestö: Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/> Viitattu 25.2.2024.
- Opetushallitus 2022: *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>
- Opetushallitus & Uudet lukutaidot: Kuunnellaan äänikirjaa! Vinkkejä äänikirjojen käyttöön varhaiskasvatuksessa. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kuunnellaan-äänikirjaa.pdf> Viitattu 1.3.2024.
- Opetus ja kulttuuriministeriö (2023). PISA 2022 ENSITULOXSIA. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-949-3>
- Pergar M & Hadela J (2020): Raising awareness of the importance of reading to early childhood and preschool age children through lifelong education of parents. *Croatian Journal of Education*. <https://doi.org/10.15516/cje.v22i0.3912>
- Rubery M (2011): *Audiobooks, literature and sound studies*. London: Taylor & Francis Group. Ensimmäinen painos.
- Silvennoinen, E-M: *Varhaiskasvatus voi sytyttää lukukipinän*. Helsinki: Lukukeskus ry. <https://luelapselle.fi/varhaiskasvatus-voi-sytyttaa-lukukipinan/>. Viitattu 23.2.2024.
- Skarabela, Dr. Barbora (2023): *Why language in the early years matters?*. Scottish Book Trust. Webinaari. Haettu osoitteesta: <https://shop.scottishbooktrust.com/products/290323-barbora-skarabela>
- Tammelin V: *Tieto ääneen lukemisesta kuuluu kaikille perheille*. Helsinki: Lukukeskus. <https://luelapselle.fi/tieto-aaneen-lukemisesta-kuuluu-kaikille-perheille/>. Viitattu 23.2.2024.
- Tattersall Wallin, E. (2021): Reading by listening: conceptualising audiobook practices in the age of streaming subscription services. *Journal of Documentation*. Vol.77 (2).
- Tieteen termipankki: *metakognitio*. *Kasvatustieteet*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:metakognitio> Viitattu 26.3.2024.
- Tilastokeskus: *sosioekonominen asema*. https://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html. Viitattu 3.2.2024.
- Tähtinen J., Laakkonen E., Broberg M (2020): Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. TURUN YLIOPISTON KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNNAN JULKAISUSARJA C, OPPIMATERIAALIT 22. Turku.
- Vilkman, S (2016): Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa - Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa. YLE. <https://yle.fi/a/3-8711651>
- Wahlman S (2021): *Yhdessä lukeminen ja lapsen kirjallisuusilo keskiössä*. Kielikukko. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2021/12/Kielikukko_2_2021_Wahlman.pdf.